

Tartu Ülikool
Sotsiaalvaldkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: Koolieelse lasteasutuse õpetaja

Gaile Vask
JÕGEVA LASTEAIAS KARIKAKARÕUEALA ÕPPERADA KUI ÕPIKESKKOND
TEGEVUSTE LÄBIVIIMISEKS LASTEGA
bakalaureusetöö
Juhendaja: Mag. Marianne Olbrei

Tartu 2018

Resüme

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli koostada vaatluspunktide juhendid õpetajatele tegevuste läbiviimiseks Jõgeva lasteaia Karikakar õpperajal. Abimaterjali koostamisel toetuti koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2011) ja lasteaed Karikakar õppekavale (2009). Töö teooriaosas tutvustatakse erinevaid õppimise viise koolieelses eas ja õpperada Karikakra lasteaias.

Õpetajate tööjuhistes on välja toodud soovituslikud ülesanded vaatluspunktides, mängud, jutud, mõistatused. Lisaks oli eesmärgiks saada ekspertidelt tagasisidet koostatud abimaterjalile ja neid soovitude põhjal täiendada. Õpperada hindasid neli lasteaiaõpetajat. Ekspert hinnangutest selgus, et abimaterjal on kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2011), vaatluspunkti kirjeldused on arusaadavad ja soodustavad laste ealist arengut. Hinnang abimaterjalidele saadi ka õpetajatelt.

Võtmesõnad: õuesõpe, õpperada, õppimine koolieelses eas

Jõgeva Kindergarten "Karikakar" Schoolyard Study Trail As A Learning Environment For Conducting Activities

Abstract

The aim of the bachelor's thesis was to draw up guidelines for Jõgeva kindergarten Karikakar observation points conducting learning activities. The material was compiled based on the National Curriculum for Pre-school Child care Institutions (2011) and the curriculum for the mentioned kindergarten (2009). The theoretical part of the work introduces various ways of studying at pre-school age and the study trail in the Karikakra kindergarten.

Teachers' work instructions outline the recommended tasks at observation points, games, stories, puzzles. In addition, the aim was to get feedback from experts on the help materials developed and to supplement them with recommendations. Four kindergarten teachers rated the study course. The expert reviews revealed that the auxiliary material is in line with the National Curriculum for Pre-school Child Care Institutions (2011) and the descriptions of the observation points are understandable and promote the development of children at kindergarten age. The assessment of aids was also obtained from teachers.

Keywords: outdoor learning, study path, studying at pre-school age

Sisukord

Sissejuhatus	4
Õppimise viisid koolieelses eas	4
Õuesõppe tegevused lasteaias	7
Õpperada Jõgeva lasteaias Karikakar	11
Vaatluspunktide valiku põhjendus	12
Lasteaed Karikakar õpperaja kirjeldus: vaatluspunktide ülevaade	12
Mõõtevahendid.....	14
Protseduur	15
Tulemused ja arutelu	16
Intervjuu lastega	20
Ettepanekud õpperaja arendamiseks	20
Tänu sõnad	21
LISAD	26

Sissejuhatus

Koolieelne iga on määrava tähtsusega, kuna siis pannakse alus kõikidele lapse arenguvaldkondadele. Laste arengu igakülgselt tagamiseks on oluline kvaliteetne alusharidus (Nugin & Õun, 2017). Lasteaed on koht, kus luua tingimused, milles laps saab ennast ja oma ideid proovile panna, õppida ja areneda (Nugin, 2017). Õuekeskkond on oma paljude võimalustega parimaks paigaks igakülgselt arengu toetamisel (Tuuling, 2017). Seega on oluline pöörata tähelepanu, et iga laps saaks juba varases eas elusloodusega kokku puutuda.

Keskkonnainvesteeringute (Keskkonnainvesteeringute keskus, 2017) statistika näitab, et lasteaedade poolt esitatud keskkonnahariduse edendamise taotluste arv on aastatega tõusnud. Projektidest enim on esitatud õpperadade ning õppekäikude teemadel avaldusi. Kui aastatel 2011-2012 oli taotlusi 145, siis 2015-2016 esitati 279 taotlust. Märgatavalt suurenenud taotluste arv on kindlaks näitajaks suuremast huvist keskkonnahariduse edendamise vastu lasteaedades.

Käesoleva töö autor töötab Jõgeva lasteaia Karikakar õpetajana, kus õuealal kasvab palju puid ja ümberringi laulavad linnud, talviti on näha ka rebaseid võsa vahelt piilumas. Sagedane eluslooduse märkamine andis autorile inspiratsiooni ja mõtte ning ajendatuna õpperaja puudumisest on töö eesmärgiks koostada lasteaia õuealale juhenditega vaatluspunktid. Tulenevalt sellest on uurimisprobleemiks: kuidas muuta õuesõpetust ja õpperada sisukamaks nii lastele kui õpetajatele. Et varasemalt pole ühtegi samateemalist bakalaureuse-ega magistritööd Jõgeva vallas tehtud ning kuna töö autoril puudus eelnev kogemus õpperaja planeerimisega, osales ta Huvitava Bioloogia Kooli koolitusel „Lasteaia õpiõue rajamine“ (2017). Omandatud teadmisi ja oskusi kasutati õpperaja vaatluspunktide valimisel.

Bakalaureusetöö koosneb teoreetilistest ülevaatest ja uurimuslikust osast. Teoreetilises osas antakse ülevaade õppimisest koolieelses eas, selgitatakse õpikeskkonna mõju laste arengule ning tuuakse näiteid tegevustest, mida saab õues lastega koos läbi viia. Uurimuslikus osas analüüsitakse ekspertide hinnanguid vaatluspunktidele, tutvustatakse uurimuse eesmärgi ja uurimisküsimusi. Töö lõpus arutletakse tulemuste üle.

Õppimise viisid koolieelses eas

Kees (1990) märgib, et õppimine ja õpetamine moodustavad ühtse protsessi, kuid kummalgi on siiski oma eripära. See tähendab teadmiste, oskuste ja vilumuste edasiandmist, õppimine aga nende vastuvõtmist ehk omandamist. Õppimist ja õpetamist kokku nimetatakse

õppeprotsessiks. Õues viibides ja õppides on väga harva vaja paigal istuda, siis on see üheks põhjuseks, miks peaks lastega õues õppima (Raadik, 2010).

Koolieelses eas on õppimine põimunud erinevate valdkondade kaudu. Tähtsal kohal on koolieelses eas erinevate väärtuste õppimine. Oluline on laste märkamise, kuulamise ja nende loomulikule huvile toetuvate õppemeetodite abil on lihtne lapsi aktiveerida ning neid kaasa haarata (Nugin, 2013). Õppimine lasteaias tähendab laste perspektiivist, et tõlgendatakse aktiivselt asju ja elu enda ümber. Selline tõlgendamine on suunatud arusaamisele, mis tekib enamasti tegevuses, kus ei tajuta õppimist eraldi tegevusena, vaid jõutakse arusaamiseni mängulise tegutsemise kaudu (Kalimulina, 2006).

Lastest lähtuva alushariduse seisukohaks on pöörata varasemast enam tähelepanu neile enda mina ja teadlikkuse aktiivsete loojatena, seda iseloomustab tugev usk nende võimetusse ja potentsiaali (Kinos & Pukk, 2010). Lastest lähtumine on suurel määral kasvatamise ja arenemise toetamine ning vajadustest lähtuv kasvatus põhineb usaldusel ja indiviidi kasvamise austamisel, mis kajastub ennekõike õpetaja hoiakus laste suhtes (Kinos & Pukk, 2010). Lapsed on õppijana aktiivsed ja algatuslikud – huviobjektid sünnivad tegevuse, tähelepaneku ja kogemuse kaudu – esmalt üldiselt, hiljem spetsialiseerudes. Õpitakse uurides, küsides, võrreldes, kuulates, arutledes ning iseendast ja ümbritsevast vaatlusi tehes (Brotherus, Hytönen & Krokfors, 2001).

Schiller ja Bryant (2009) on toonud esile, et väärtused, mida lastele kas teadlikult või alateadlikult edasi antakse, muutuvad ülioluliseks tulevikuühiskonna seisukohalt vaadatuna. Koolieelne väärtuskasvatus peaks arvestama ealise arengu, täiskasvanu eeskuju ja kollektiivis valitseva üldise atmosfääriga. Laste maailmatunnetus on tollal veel tervik ja suhe tegelikkusesse usaldav, kogetakse väärtusi läbi igapäevase elu ega osata veel kahelda, kas asjad on õigesti ja kas ei peaks mõni asi olema teisiti (Veisson & Kuurme, 2010). Selline ümbritseva tajumine annab lastele algteadmisi keskkonnahoiust, väärtuskasvatusest ning aitab luua terviklikku maailmapilti.

Peatükis „Mina ja keskkond“ juhitakse tähelepanu vajadusele väärtustada keskkonda hoidvat mõtteviisi (Veisson & Kuurme, 2010), mis annab teistele tegevusvaldkondadele (keel ja kõne, eesti keel teise keelena, matemaatika, kunst, muusika, liikumine) temaatilise sisu; liites keskkondi, kus laps viibib, mis mõjutavad tema arengut ning millest terviklik arusaam aitab tal edaspidises elus toime tulla (Laasik, Liivik, Täht & Varava, 2009). Seetõttu tuleks lastele pakkuda erinevaid viise keskkonna tundma õppimiseks.

Laasik jt (2009) kohaselt valdkonna „Mina ja keskkond“ õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine:

- lapsed tuleb suunata märkama loodust nende ümber ning suhtuma ümbritsevasse austavalt,
- kõigi meelte kasutamiseks annab parima võimaluse õues õppimine,
- emotsionaalne kontakt keskkonnaga toetab laste omaalgatust, huvi, individuaalsust ja tegutsemistahet,
- tähtis on vahetu tajumine, selle kirjeldamine ning vaadeldu kujundlik väljendamine,
- teemasid ja vaadeldavaid objekte valides lähtutakse koduloolisuse printsiibist, st üldjuhul tutvutakse nende objektidega, millega on lastel vahetu kogemus, mille toel tekib arusaam looduse terviklikkusest ja seostest looduses.

Looduses õpetamise üheks eesmärgiks on elusloodusega tutvumine ja suunamine laste tähelepanu nähtustele, mille mõistmiseks rühma- või klassiruumist ei piisa (Põldaru & Merusk, 2012). Õues õppides saab ühendada õppimise ja värskes õhus viibimise meeskonnatöö ja kehalise liikumisega, kujundades nõnda lapsepõlvest peale eluterveid ja keskkonnasõbralikke harjumusi ja hoiakuid (Vihman, 2016). Sealne keskkond ei ole kunagi neutraalne – see paneb tegutsejad proovile ja annab õppijatele tagasisidet nende tegelike võimete, õppimise ja arengu kohta (Tuuling, 2017). Väliskeskkonna olulisust rõhutab Yilmaz (2016) selgitades, et väliskeskkond arendab lastel vaatlusoskusi, võimaldades neil järgida ümbruses toimuvat, sealhulgas loomade käitumist ja ilmastikutingimuste muutumist.

Õuesõppe on seotud keskkonnaga ja viitab organiseeritud õppimisele, mis toimub välistingimustes (Tuuling 2017) ja pakub parimaid võimalusi lastele teadmiste andmiseks loodusest ja kohalikust kultuurist (Põldaru & Merusk, 2012). Vahetu kokkupuude loodusega on peaaegu ainus võimalus tehiskeskkonnast saadud kogemusi tasakaalustada (Puura, 1992) ning õuesõppe ja toasõppe vaheldumine on positiivselt tõestanud (Vilbaste, 2006). Looduse tundma õppimine võimaldab eri tegevuste ja teemade ulatuslikku integratsiooni ning sealsete vahenditega saab seostada suurt osa õppetegevustest (Laasik et al., 2009). Garrick (2009) on toonud välja füüsilise arengu ja õppimise olulisuse, mis kaasab endasse emotsioonid, uudishimu, tervise, liikumise ja mängulisuse. Cornell (1989) pakub välja neli erinevat etappi kuidas loodust tundma õppida: ärata entusiasmi, pööra tähelepanu, vahetu kogemus, jaga inspiratsiooni.

Õuesõppe tegevused lasteaias

Väliskeskkonna olulisusest kirjutab Szczepanski (2009) viidates, et õuekeskkonnast saab õppimisviis, õppeobjekt ning osa õppeprotsessist, seal on küllalt avastamisväärtust ja palju, mis pakub emotsionaalset või esteetilist naudingut (Timoštšuk, 2010). Keskkond õues ei ole täidetud ainult asjade, vaid ka tähendustega: maastikuelemendid on palju enam sellest, millised nad füüsiliselt välja näevad – nad võivad olla otsa-, alla- või ümberronitavad. Sõltuvalt õppijate eest võivad lapsed näha ümberkukkunud puutüve kui abivahendit enese püsti upitamiseks, ratsutamiseks, istumiseks, tasakaalu hoidmiseks, lükkamiseks ja veeretamiseks (Nugin, 2013). Õuesõpet toetab ka lasteaia Karikakar õppekava (2009): pööratakse tähelepanu kalendri tähtpäevadele, mõistatustele ning vanarahva tarkustele; lastele võimaldatakse ehedas looduses tegutseda ning tegevustele seatakse eakohased eesmärgid, mis toetavad looduse märkamist ning loodushoidu.

Laasik jt (2009) on esitanud järgmised looduskeskkonna eesmärgid:

- lapsed väärtustavad keskkonda hoidvat mõtteviisi,
- lapsed märkavad nähtusi ja muutusi looduses.

Ümbritseva elu kaudu kasvatatakse lastes iseseisvust, oskust ja kindlustunnet orienteerumisel ning tegutsemisel oma lähemas ümbruses (Kivi & Sarapuu, 2005). Võib järeldada, et kui laps saab looduses aega veeta, kasvab temast tugev ja terve inimene, kellel on oluliste asjade kohta enda ümber teadmised ning looduses olevad asjad on kohased lastele käsitlemiseks: nii on maa ja kivide, puupulkade, vee, rohu ja põõsastega (Grahn, 2009). Loodusliku keskkonnaga tutvumiseks on oluline õppekäik, kus lapsed saavad vaadelda erinevaid objekte (Tuuling, 2017).

Õppekäik on meetod, mis võimaldab varem õpitut igapäevaeluga seostada (Vihman, 2016), seal saadakse uusi kogemusi, mida pakuvad vaatlused, vestlused õpetaja ja laste vahel ning tegutsemisvabadus (Laasik et al., 2009). Õppekäiku ette valmistades on tarvis sõnastada selge õppe-eesmärk, valida sihtkoht ning täpne marsruut, kavandada õpitegevused ja otsustada, milliseid õppe- ja abivahendeid vaja läheb. Õpetaja ülesandeks on hoolitseda laste tervise ja turvalisuse eest õppekäigul (Timoštšuk, 2005). Nähakse võimalust edendada ka kehalist kasvatust õppekäikudel ja rännakutel, ilma milleta loodusõpetus läbi ei saa (Eisen, 1996).

Õppekäike viiakse läbi peamiselt loodusobjektide või loodusnähtuste vaatlemiseks. Nii teadmiste omandamise kui laste motiveerimise seisukohalt on otstarbekas õppekäike kavandada nii, et lapsed saaksid aktiivselt ise tegutsedes loodust uurida ja tähelepanekutest järeldusi teha (Timoštšuk, 2005).

Vaatlus. Vaatlusoskus ei kujune iseenesest, märgib Tuuling (2017) ja lisab, et lapsed õpiksid vaatlema peab õpetaja tegevust juhtima. Vaatlusel peaks kasutama erinevaid meeli. Tuleb kasutada silmi ja käsi, mõõta ja loendada. Sama leiab ka Kulderknup (2009) märkides, et vaatlemine on lähtetegevus ning seepärast ka tähtsamaid tunnetustegevusi, mille kaudu laps ümbritsevate asjade, nähtuste, tegevuste ja nendevaheliste seoste kohta teavet kogub, kogutud teavet ei korrastab ning oma suhtumisi kujundab. Vaatlus treenib tähelepanu, mõtlemis- ja keskendumisvõimet. Alati on võimalik midagi uut märgata, midagi esimest korda või teistmoodi tunda või kogeda. Kui vaatluses osaleb korraga mitu meelt, on tulemused paremad, kogemused meelde jäävamad, tunded ja emotsioonid kestvamad (Vihman, 2016).

Vaatlusele tuleb lisada kõikide teiste meeltega saadavad andmed. Seega tuleb vaadeldavat võimaluse korral kompida, maitsta, nuusutada, kuulata (Timoštšuk, 2005). Cornell (1998) peab samuti oluliseks loodusega samastumisel otsest kontakti, mille loovad: maitmine, katsumine, lõhnad, nägemine ja helid. Kui lastel tekib loodusnähtuse või -objekti vastu huvi, siis suunavad nad sellele tähelepanu ja on võimelised eesmärgipäraselt ja üksikasjalikult vaatlema. Seega peab õpetaja enne vaatlema asumist äratama lastes huvi vaadeldava vastu, mida saab teha, seostades vaadeldavat lapse igapäevaelu või huvidega (Timoštšuk, 2005). Argise rutiinse elutempo juures kiputakse mitte märkama muutusi koduteel, lähimas ümbruses: lehtede kasvamist puul, lindude laulu, puu vananemist (Kukk, 2010).

Kodukoha looduse tundma õppimine. Kodupaiga loomade ja taimede erinevaid elupaiku on kõige parem tundma õppida looduses viibides (Timoštšuk, 2005). Koolieelses eas saavad lapsed teada, kes on paigalinnud ja rändlinnud, lasteasutuse riiklikus õppekavas (2011) on märgitud eesmärgina kodukoha looduse kirjeldamine. Valdkonna „mina ja keskkond“ sisuks mainitud eas on lindude ja puude tundma õppimine: lapsed nimetavad tuntumaid erineva elupaiga ja -viisiga loomi ning kirjeldavad nende välimust, teavad loomade käitumise erinevusi eri aastaegadel (rändlinnud, talveuni, pesaehitus ja poegade toitmine). Kirjeldatud eesmärkidest lähtuvalt paigaldati lasteaias õuealale kuldnoa pesakast.

Tänapäeval on loodus igapäevaste toimetuste hulga juures tagaplaanile jäänud, eriti linnainimeste elus (Haavik, 2006). Linnud on seejuures koos puudega ühed lihtsamini märgatavad looduse nähtusi, keda kohtab kerge vaevaga ka linnas majade vahel. Lindudele meeldivad vanad puud – neis tekib pesitsemiseks looduslikke õõnsusi ning koorepragudes ja mädapuidus leidub hulganisti süüa. Eriti head on selles mõttes vanad pärnad, aga ka vanad

tammed, vahtrad ja õunapuud. Lindudele meeldivad ka põõsad ja hekid (Kinks, 2014).

Linnud ja puud on omavahel seotud ning neid teemasid on lihtne koos käsitleda.

Lastele saab tutvustada nii puud kui ka lindu, kelle elupaigaks antud puu on. Ajast aega on puud pakkunud loomadele varju külma ja kuuma eest. Nad on annavad vilju, lehti, õisi ja juuri, mida on kasutatud nii toiduks kui ka ravimiseks (Hageneder, 2006). Puudeks loetakse seejuures neid taimi, mis kasvavad kõrgemaks kui kolm meetrit, tavaliselt eeldatakse ka tüve olemasolu, kuid puude ja põõsaste vaheline piir ei joonistu teravalt välja. Nendega seotud looduslikke objekte ning protsesse tuleb lastele tutvustada objektiivselt ja õigete terminitega – nii kujuneb selge arusaam loodusest ja loodusearmastusest (Tõhk, 2010).

Õues ehk ehedas looduskeskkonnas saavad lapsed teada, mis on lubatud, mis keelatud ja millised tagajärjed nende tegevusele või piiriületamisele järgnevad. Õpetaja olulisim ülesanne on siinjuures väärtushinnangute kujundamine, mitte pelgalt teadmiste andmine. Lastele on turvalise käitumise ja säästliku ning loodushoidliku eluviisi kujunemisel piiritunnetus eluliselt vajalik. Tähtis on ka kodumaa-armastus ja patriotismitunde kasvatamine läbi kodukoha looduse, kultuuri- ja ajalooliste paikade (Raadik, 2009). Mõistagi tuleb arvestada laste ealisi iseärasusi ja vastavalt sellele valida meetoodika (Tõhk, 2010). Lapsed tutvuvad puude elutsükliga aastaaegade vaheldumise taustal ning puude kohta on võimalik palju lugeda ja nendega põnevaid mängu mängida (Glantz, Grahn & Hedberg, 2007).

Mäng. Mäng võib toimuda õuetunni alguses huvi tekitamiseks või probleemi tõstatamiseks, sissejuhatavaks tegevuseks vastavalt tunni teemale ja eesmärkidele, tunni keskel kordamiseks ja vahelduse pakkumiseks või tunni lõpus kokkuvõtete tegemisteks ning omandatu kinnistamiseks (Raadik, 2009). Mängu põhieesmärk on liikumine värskes õhus, mille käigus ergastub õppija mõttetegevus, areneb keha ja karastub vaim. Mänguliste tegevuste kaudu väärtustavad lapsed keskkonnahoidlikku mõtteviisi, märkavad nähtusi ja muutusi looduses ning mõistavad seal valitsevaid seadusi ja seaduspärasusi. Õpetaja ja täiskasvanu ülesandeks on pakkuda kogemusi, kavandada ja korraldada mitmekesiseid tegevusi nii, et lapsed saaksid ise aktiivselt neis osaleda ning teadmisi omandada. Täiskasvanu suunab märkama, pakub kogemise võimalusi, tekitades lastes eduelamuse (Sirp et al., 2013). Õuekeskkond pakub palju erinevaid mängu ja tegevuste võimalusi lastele ja täiskasvanutele, mis toetavad väikeste laste arengut (Garrick, 2009).

Mängu kaudu annavad lapsed edasi oma ideid, tundeid ja sotsiaalset arengut ning saavad teadmisi neid ümbritsevast maailmast, st sisemiselt motiveeritud ning interpreteeritud laste kogemustest lähtuvalt (Niilo & Kikas, 2008). Mängulisust lasteaias Karikakar toetab

moto: “Lasteaed on mängumaa, mängides sa targaks saad” ning lasteaia õppekavas on märgitud mängu tähtsus laste arengus, mängude liigid, erinevate õppe- ja kasvatustegevuste lõimimine mängu kaudu, lavastusmängud ning mänguoskused vanuste kaupa (Lasteaed Karikakar õppekava, 2009).

Looduse kui mängukeskkonna üheks eeliseks on avarus – lapsed, kes juba oma tegevuse tõttu vajavad palju ruumi, saavad õues ennast välja elada ja vabamalt tunda (Glantz, Grahn & Hedberg, 2007), õppida ja mängida tervislikus keskkonnas, kaasates loodust ja stimuleerides kõiki meeli (Yildirim & Özyilmaz Akamca, 2017), kasutades õuealal olevaid elemente mänguks ning meelte avardamiseks.

Õpperada. Eilart (1986) ütleb, et õpperada on ettekavandatud vaatluspunktidega ja tugineb kõige tavalisema looduse tutvustamisega. Õpperadade peamiseks eesmärkideks on huvi tõstmine kohaliku looduse vastu (Puura, 1992), kultuuriloo väärtustamine ja on mõeldud looduse tundmaõppimiseks uurimise ja emotsionaalsete isiklike kogemuste kaudu ning nende kaudu õppimine on õues õppimise oluline osa (Kalamees, Kont, 2006). Lisaks eelnevate väärtuste kujundamisele sisendavad nad looduskaitsele vaateid (Suuroja, 2005). Õpperada võib olla märgistatud või märgistamata, ühesuunaline või ringrada, mis viib alguspunkti tagasi. Planeeritavale õpperajale plaanitakse vaatluspunkti koos materjalidega, viiakse läbi vaatlusi ning õppekäike.

Õpperaja olemus ja põhimõtted (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2011):

- tutvustada lastele õueala loodust,
- süsteemne õuesõppe läbiviimine,
- turvaline ümbrus loodusega tutvumiseks,
- rohkem liikumist värskes õhus,
- sisutatud õuesoleku aeg,
- tekitada lastes huvi ümbritseva vastu.

Looduse tundmaõppimiseks ja huvi tekitamiseks kasutakse erinevaid meetodeid: vaatlemine, uurimine, kirjeldamine, võrdlemine, mõõtmine, joonistamine, lõhnade nuusutamine, kompimine ja tunnetamine, kuulamine (Kalamees, Kont, 2006). Väljas käimised ei tohi olla laste jaoks olla igavas mõttes rutiinsed, pidevalt tuleb juhtida tähelepanu looduse poolt pakutavale, treenida meeli, uurida, avastada ja kogemusi hankida (Blomquist, 2000). Vaatluspunktideks on mõistlik valida sellised looduslikud ja kultuuriloolised objektid, mis on huvitavad ja silmatorkavad (Kalamees, Kont, 2006) ning õpperajal peaks olema võimalus tegutseda lastega igal aastaajal. Looduses viibijal tekivad temale endale ainuomased

tunnetus- ning mäluseosed, mis aitavad selles paikkonnas õpitu paremini meelde jätta ning hiljem õpitud meenutada (Timoštšuk, 2005).

Õpperada Jõgeva lasteaias Karikakar

Koostatud rada on kasutatav kõigil aastaaegadel.

Õpperaja head tavad (Lasteaed Karikakar õppekava, 2009)

- Kuulan!
- Jälgin!
- Olen sõbralik ja hooliv.
- Tegutsen õpetaja juhiste järgi.
- Liigun õpperajal koos rühmaga (lapsevanemaga).

Planeeritud vaatluspunkte on õpperajal neli. Nendes saab tutvuda levinud kodukoha puudega: kuusk, mänd, kask, tamm ja pihlakas. Õpperada toetab kodukoha looduse tundma õppimist, millele toetub ka riiklik õppekava, sisaldades teemasid, mille pädevuse saavutamise olulisemaks võimaluseks on õues õppimine. Lähtuvalt riiklikust õppekava projektist, seovad õppe- ja kasvatustegevused tervikuks valdkonnast “Mina ja keskkond” tulenevad üldteemad, mille põhjal iga lasteasutus sõltuvalt oma eripärast, asukohast ja kasutatavast metoodikast saab planeerida õppe- ja kasvatustegevuste temaatika. Oluline on teemade valikul kodukoha looduse ja paikkonnaga arvestamine (Kalimulina, 2006). Õpperaja eesmärgid on seatud Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2011) ja lasteaed Karikakar õppekava (2009) kohaselt:

- laps õpib mängu kaudu,
- lapse loovuse toetamine,
- lähiümbruses oleva looduse tundma õppimine.

Mainitud lasteaias olevad puud, põõsad, kivid, muruplatsid, liiv ja erinevad pinnavormid võimaldavad mitmesuguseid peituse- ja ehitusmänge, pakuvad võimalusi pisi- ja erinevateks tegutsemismängudeks. Liikumist stimuleeriv õu sünnib olemasolevat ära kasutades. Väikeste tähtsamatest mänguvahenditest on olemas kiiged, liivakastid ja ronimisredelid (Palm, 2005). Lasteaia värava taga asub lepik, mis on koduks ja peatuspaigaks paljudele lindudele. Õuealal on uuendatud puidust õuemänguvahendid ja nende alla on paigaldatud liivapadjad, samuti on paigaldatud uued ronimisväljakud ja kiiged. Igal rühmal on olemas õuevahendite kuur. Kirjeldatud territoorium on mitmekülgne suurte ning väikeste

puude ja põõsaste poolest ja lähiümbrus pakub rohkelt kodukoha looduse avastamist lastele ja õpetajatele. Autoril on plaanis kaardistada antud lasteaia õuealal olevad puud ja põõsad õpperaja edasiarenduseks. Selline süsteemne plaan annab hõlbustava ülevaate taimestiku kooslusest ning aitab koostada tulevikus lisatavaid vaatluspunkte ja õpperadu. Koostöös lasteaia õpetajatega on valminud 6. rühmas puude mapid, mis on kasutatavad puude vaatlusel neljal aastaajal. Need sisaldavad vaatluslehti ning vastava puu luuletusi, mõistatusi, lugusid ja näidendeid. Antud mappe on plaanis täiendada ning siduda need terviklikuks õuesõppe materjaliks lasteaia õpperaja toetamiseks.

Vaatluspunktide valiku põhjendus

Eelkoolieas tutvutakse lasteaias kodukoha looduse ja seal leiduvate objektidega. Käis (Eisen, 1992) kirjutab, et vaatluspunktid võivad olla vabalt leitavad või eelnevalt õpitud, mistõttu otsustati valida just puud ja linnud – lapsed saavad neid märgata igal aastaajal ning oluline on alustada looduse tundmaõppimist lähiümbrusest. Johannes Käis (Eisen, 1996) tähtsustab kodukoha looduse õppimist ning toob esile vaatlusprotsessi, mille tulemusena areneb lastel vaatlusvõime. Vaatluspunktide integreeritus teiste valdkondadega tagab õuealal mitmekülgsete tegevuste läbiviimise: annab võimaluse edendada kehalist kasvatust õppekäikudel (Käis, 1996) pakub mängulisi tegevusi, parandab keskendumisvõimet ja motoorseid oskuseid (Dahlgren & Szczepanski, 2006). Lasteaias toimuvad õppetegevused tihti läbi mänguliste elementide, seega said oluliseks vaatluspunktide osadeks õuemängud, mille kaudu toimub uute teadmiste ja oskuste õppimine.

Lasteaed Karikakar õpperaja kirjeldus: vaatluspunktide ülevaade

Õpperaja asukohaks on Jõgeva linn, lasteaed Karikakar, mis on puude ja põõsaste poolest liigirohke. Lasteaiatagune võsastik on koduks ja peatumispaigaks paljudele lindudele ning seal toimuvad õppetegevustes plaanitud õppekäigud. Hetkel korrapärased infolehed vaatluspunktides puuduvad, see annab õpetajale võimaluse ise valida vaatluspunkt vastavalt eesmärkidele ja nädalateemale, kasutades õpperaja tööjuhendeid. Töö autor on seostanud tegevused vaatluspunktides rahvuspärimusega antud bakalaureusetöös (mõisted, mõistatused, vanarahva ütlemsed). Koostanud vastavad juhised ning tegevuste kirjeldused vaatluspunktides.

1. Esimene vaatluspunkt „Karikakra kallistus“ asub lasteaia õuealal peavärava juures. Õpetaja tutvustab lastele puud, milleks on kask. Tähelepanu saab juhtida kahele kasele, kes on kokku kasvanud ja näiliselt kallistavad (Joonis 1).
Lapsed saavad esitada oma mõtteid, mida need kaks kaske meenutavad. Tegevused: Erinevate juttude ja salmide lugemine. Kasepuude võrdlemine. Siin vaatluspunktis saab rääkida ka sõprusest, hoolimisest. Puude okstel istuvad tihti varesed ja harakad. Lapsed saavad kuulata lindude hääli ning jäljendada häälistsusi, linnu märkamisel jääda vaikseks ning hiljem kirjeldada vaadeldud lindu.
2. Teine vaatluspunkt „Karikakra pisike vägilane“ – kuna tegemist on noore tammega, saab siinkohal rääkida lastele, kuidas puud kasvavad ja saavad selleks vajalikku toitu. Tammega seotud mõistatused ja luuletused aitavad puud lastele tutvustada. Vaadelda saab tammelehti ja tõrusid. Vaatluspunktis saab võrrelda erineva suurusega tammelehti, mida lapsed koos õpetajaga on eelnevalt korjanud õuealalt, pargist. Lapsed saavad lugeda luuletust tihasest ja varblasest, tuua välja nende kahe linnu erinevused ning sarnasused. Õpetaja loeb ette mõistatusi ja lapsed mõistatavad. Koos lastega saab tamme juurde jätta lindudele süüa, ning siis käia õpperajal uurimas, kas linnud on seal söömas käinud.
3. Kolmandas vaatluspunktis „Karikakra okkalised sõbrad“ tutvuvad lapsed kuuse ja männiga (Joonis 2). Antud punktis saab seostada kuuske siiliga (mõlemad on okkalised). Õpetaja saab kasutada erinevate väärtusmõistete tutvustamist lastele. Saab tutvustada linde, kes eelistavad elupaigana kuuske, näiteks rohevinti, väikelehelindu, laulurästast. Lapsed räägivad oma kogemustest lindudega ning milliseid linde on nemad näinud. Linnuhäälte kuulamine. Lapsed matkivad erinevaid linnuhäälistsusi.
4. Vaatluspunkt. Neljas vaatluspunkt on „Karikakra vägi“. Siin tutvutakse pihlakaga. Tegevused: sügisel vaatlevad lapsed koos õpetajaga pihlakamarju. Koos lastega loendatakse marjakobara suurust. Erinevatel päevadel saab vaadelda, kuidas muutub pihlakamarjade värv. Õpetaja tutvustab lastele pihlaka tähtsust Eesti rahvauskumustes. Tutvutakse pihlakamarjade raviomadustega. Lapsed värvivad või joonistavad pilte maha kukkunud marjadega. Lapsed koos õpetajaga valmistavad „Vägeva Pihlaka“ kaelakee, käevõru. Lindudest saab tutvustada lastele siidisaba ja rästast, kes toituvad pihlakamarjadest.

Uurimuse eesmärk ja uurimusküsimused

Töö eesmärk on koostada vaatluspunktide juhendid õpetajatele tegevuste läbiviimiseks Jõgeva lasteaia Karikakar õpperajal. Toetudes õpetajate arvamusele loobuti algselt planeeritud töölehtedest. Vastavalt töö eesmärgile viidi läbi tegevusuuring (Löfström, 2011) ning on püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas hindavad lasteaia Karikakar õpetajad õpperajale koostatud materjale õuesõppe läbiviimiseks?
2. Millised on õpetajate ettepanekud õppematerjalide parandamise osas?
3. Milline on õpperaja läbinud laste tagasiside tegevustest õpperajal?

Metoodika

Valim

Ekspertide käepärasusest lähtuvalt moodustati mugavusvalim (Kalmus, Masso & Linno, 2015), lasteaed Karikakar õpperaja vaatluspunktide juhendeid hindasid neli eksperti, kes olid vabatahtlikult nõus osalema. Kõik õpetajad töötavad lasteaias Karikakar, nende tööstaaž jääb vahemikku 2-10 aastat. Kõigil ekspertidel on kõrgharidus, mis oli eelnevalt autorile teada. Küsimustikku (Lisa 7) täitsid neli eksperti, kes kõik leidsid, et õuesõpe on vajalik. Sisse viidi parandused tööjuhendites. Üks ekspert soovitas lisada tegevusi pihlaka juurde, mida saaks kasutada kevadel. Ekspertide anonüümsus oli tagatud ning nende nimed ei kajastu küsimustikel. Valimisse kuulusid ka 4 rühma last, kellega töö autor viis läbi poolstruktureeritud rühmaintervjuu, mis transkribeeriti ja analüüsiti autori poolt. Uuringus osalenud lapsed olid vanuses 5- 7 aastat ja andmete kogumiseks küsiti vanematelt luba, tähtis oli laste enda valmisolek ja nõusolek Löfström (2011). Töö autor viibis õpperaja ühe läbimise juures.

Mõõtevahendid

Vaatluspunktide juhendeid (lisad 1-4) said hinnata eksperdid. Aluseks on võetud küsimustik, mille eeskujuks kasutati kaitstud bakalaureusetöid: Kätlin Neuman (2016), Kersti Kiisel (2016) ja Kristiina Vijard (2017). Küsiti tööstaaži, õuesõppe olulisuse ning rada läbinud laste vanuse kohta. Õuekeskkonna olulise küsimust paluti ekspertidel põhjendada. Vastati veel küsimustele õpperaja ning vaatluspunktidele koostatud juhendite kohta. Võimalikud vastusevariandid olid „Üldse mitte“, „Pigem ei“, „Nii ja naa“, „Pigem jah“, „Kindlasti jah“. Küsimustiku lõpus küsiti ekspertidelt soovitusi õpperaja edasiarenduseks.

Eeskujuks laste intervjuu küsimuste koostamisel oli Kristiina Vijard (2017).

Tagasiside saamiseks kasutas töö autor järgnevaid küsimusi: Milliseid vaatluspunkte läbisite õpetajaga? Milliseid tegevusi tegite vaatluspunktis? Kas mäletate, millist juttu või luuletust õpetaja luges? Millist mängu mängisite? Mis meeldis õpperajal kõige rohkem? Mis veel meelde jäi õpperajast?

Protseduur

Õpperaja läbinud eksperdid said küsimustikku täita paber kandjal ja elektrooniliselt. Autor jagas kahele eksperdile küsimustikud isiklikult, teised eksperdid täitsid küsimustiku elektrooniliselt. Täitmiseks oli etteantud aega üks nädal. Küsimustiku täitmine oli anonüümne ning andmeid kasutati ainult antud töös. Lastega toimus intervjuu pärast õpperaja tegevusi. Intervjuus osalesid lapsed, kes seda soovisid; kõigil lastel polnud kohustust osaleda. Lapsevanematelt võeti intervjuus osalemiseks nõusolek. Salvestamiseks kasutati diktofoni.

Löfström (2011) järgi kasutati andmekogumismeetodidest mõttepäevikut, intervjuud lastega ning küsimustikku. Töö autor alustas mõttepäeviku täitmist mais 2017. Uurija pani kirja oma mõtted ning õpperaja läbiviidud tegevuste tähelepanekud.

Töö autor kavandas tegevusuuringus kolm etappi. Esimene etapp kestis märtsis 2017- mai 2017, kus töö autor tutvus erialase kirjandusega ning alustas koostööd lasteaiaga õpperaja loomiseks. Esimese etapi teine pool kestis septembrist 2017- novembrini 2017, kus alustati õpperaja kaardistamist, püstitati eesmärgid ning tehti algust vaatluspunktide tööjuhendite koostamisega. Autor kogus mõtteid õpiõue rajamisest koolitusest, ideed pandi kirja mõttepäevikusse.

Teise etapiga tehti algust detsembris 2017. Jätkus mõttepäeviku täitmine. Autor tegi õpperaja arendamisel koostööd lastevanemate ning õpetajatega: tutvustati ideed ning küsiti arvamusi õuesõppe arendamise kohta. Lapsevanemad pooldasid õues õppimise mõtet. Etapis valis autor vaatluspunktid ning tegi ettepaneku tutvustada lasteaias õuealal olevaid puid. Õpetajatega koostöös valiti välja neli puud, mille vaatluspunktid asuvad teineteisest võimalikult kaugel, et saaks teha õppekäike. Tegevuste mitmekesistamiseks soovitati lisada mõistatusi, rahvapärismust ja kuidas ja kellele puud olulised on. Õpiõue mitmekülgseid tegevusi toetab Tuuling (2017), märkides et õpiõuest võib leida erinevat taime- ja loomastikku, linde, liiva, kivisid ja saab kuulda puude kohinat.

Kolmas etapp kestis märtsist 2018 kuni maini 2018. Tehti valmis algupärased töölehed ning tutvustati neid õpetajatele. Töölehtedest loobuti, kuna lisaväärtust need juurde ei andnud. Autor jätkas vaatluspunktide juhendite koostamisega, viis sisse parandusi töö sisulises osas. Mais 2018 viidi läbi intervjuu lastega pärast õppetegevusi vaatluspunktides.

Õpetajad vastasid küsimustikule nädala jooksul. Autor viibis õpperaja läbimise juures ühel korral õpetaja palvel.

Tulemused ja arutelu

Küsimustiku esimeses osas küsiti ekspertidelt tööstaaži. Kõige väiksema tööstaažiga õpetaja oli lasteaias töötanud 1 aasta ja 10 kuud, kõige pikemalt töötanud õpetaja 20 aastat; tööstaaž jäi seega vahemikku 1-20aastat. Autor soovis teada, kas erinevate töökogemustega õpetajate arvamused pigem kattuvad või erinevad oluliselt. Uurimusest selgus, et selles osas erinevusi ei esinenud. Teiseks sooviti ekspertidelt teada, kui oluliseks nad peavad õppetegevuste läbiviimist õuekeskkonnas – neli eksperti vastas sellele küsimusele variandiga „Väga oluline“. Töö autor palus ka vastust põhjendada, toodi välja järgmised põhjendused. Anonüümsuse tagamiseks on tähistatud tekstisisesed näited tähisega Ekspert 1, Ekspert 2, Ekspert 3 ja Ekspert 4.

- Ekspert 2 vastas: „*Lapsed saavad vahetu kogemuse ja teadmise. Võimalus uurida ja katsetada.*“
- Ekspert 3 kirjutas: „*Loodus on ülioluline osa elust, seega peaks loodusega seonduv olema ka suur osa õppetegevusest. Õuesõpe annab veel rohkem võimalusi liikumiseks ning õues viibimine on tervisele kasulik.*“
- Ekspert 1 vastas: „*Laps õpib läbi erinevate meelte. Rohkem võimalusi rühmatöö harjutamisega (koostöö teiste lastega).*“
- Ekspert 4 kirjutas: „*Vaheldus tubastele tegevustele.*“

Vastustest selgus, et eksperdid peavad oluliseks õppetegevuste läbiviimist õuekeskkonnas ning tõid välja liikumise võimalused õues, koostöö ja kasulikkuse tervisele. Oluline on vabas õhus viibimine ning füüsiline aktiivsus, mida võimaldavad erinevad tegevused looduses (Nelson, 2009). Nugin (2013) leiab, et lapsed peavad õppima koostööd tegema, kus õpetajad julgustavad lapsi uurima ja katsetama. Ekspert 4 leidis, et õues õppimine on hea vaheldus tubastele tegevustele sama leiab (Nugin, 2013) mistõttu on õuekeskkonna olulisus täiendada õppimist rühmaruumis.

Järgmiseks küsiti, kui vanade lastega läbisid eksperdid õpperada. Laste vanus oli 5-7 aastat. Seejärel vastasid eksperdid küsimustele õpperaja juhendite kohta vastusevariantidega „Üldse mitte“, „Pigem ei“, „Nii ja naa“, „Pigem jah“, „Kindlasti jah“. Tulemused kajastatakse tabelis 1.

Tabel 1. Ekspertide arvamused koostatud tööjuhendite kohta.

Väide	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah
Koostatud tööjuhendid on õpetajale arusaadavad				2	2
Tööjuhendite tegevused on mitmekesised				3	1
Tööjuhendis väljatoodud kirjandus tegevuste ettevalmistamiseks toetab õppetegevusi				1	3
Tööjuhendite tegevused on kooskõlas „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“ (2011).				1	3

Märkus. Vastuste sagedused tabelis on esitatud numbritena.

Ekspertidest kaks vastasid tööjuhendite arusaadavuse kohta „Kindlasti jah“ ning kaks vastasid „Pigem jah“. Tegevuste mitmekesisuse kohta vastasid kolm eksperti variandiga „Pigem jah“, üks ekspert vastas „Kindlasti jah“. Selle põhjuseks võib olla erinevate tegevuste arv vaatluspunktides. Kirjanduse toetamine õppetegevustes vastati „Kindlasti jah“ variandile kolm eksperti, üks vastas „Pigem jah“. Erinevuse võis tuua esile erinev ettevalmistus õpetajatel. Tööjuhendite kooskõla Koolieelse riikliku õppekavaga (2011) tõid välja kolm eksperti vastates „Kindlasti jah“, üks ekspert vastas „Pigem jah“.

Kuuendaks uuris autor ekspertide arvamusi õpperaja vaatluspunktide ja õpperaja kohta, vastati variantidega „Üldse mitte“, „Pigem ei“, „Nii ja naa“, „Pigem jah“, „Kindlasti jah“. Tulemused kajastuvad tabelis 2.

Tabel 2. Ekspertide arvamused õpperaja vaatluspunktide ja õpperaja kohta.

Väide	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah
Vaatluspunktide nimed on huvitavad ning mitmekesised				1	3
Vaatluspunktide tegevused on mitmekülgsed				3	1
Vaatluspunktide tegevused soodustavad laste ealist arengut				1	3
Õpperaja tegevused on lõimitud				1	3
Õpperada on turvaline lastele				1	3
Õpperaja vaatluspunktid muudavad õppetegevuse huvitavamaks.				1	3

Märkus. Vastuste sagedused tabelis on esitatud numbritena.

Neljast ekspertist kolm leidsid, et vaatluspunktide nimed on huvitavad ning mitmekesised. Vaatluspunktide mitmekülgsuse tõid esile kolm eksperti vastates „Pigem jah“ ja üks vastas

„Kindlasti jah“. „Vaatluspunktide tegevused soodustavad laste ealist arengut“, tegevuste lõimitus, õpperajale turvalisuse ning „vaatluspunktide õppetegevused on mitmekülgsed“ vastasid kolm eksperti „Kindlasti jah“ ning üks ekspert valis kõigi väidete puhul vastusevariandi „Pigem jah“. Erinevuste põhjusteks väidete puhul võib tuua välja ekspertide tööstaaži, vanuse ja kogemuse. Meier ja Sisk- Hilton (2017) märgivad, et varajases lapsepõlves hariduse omandamine looduses on vajalik, siiski paljud õpetajad tunnevad, et nad pole ettevalmistatud ja ei oska rikastada tegevusi looduses.

Seitsmendaks paluti ekspertidel vastata õpperaja sisulistele küsimustele. Neli eksperti märkisid, et vaatluspunktid olid sisuliselt arusaadavad. Esimese vaatluspunkti „Karikakra kallistus“ (Lisa 3) kohta toodi esile erinevate mängude mängimine: üks ekspert tõi välja „Mõõda puu kasvamist“ ja „Päkapiku puu uurimine“, kaks eksperti tõi välja, et need mängud õpetavad järjepidevust ning kaasavad erinevaid meeli. Timoštšuk (2010) mainib mängude olulisust laste keskendumisel. Ekspertid tõi välja mängud mis aitasid lastel tähelepanu koondada ning keskenduda. Neljas ekspert märkis, et laste jaoks oli uudne puu tajumine, nuusutamine, kuulamine ja kallistamine. Selles vaatluspunktis soovitas ekspert lisada „Vaatleme kaske“ tegevuste juurde võrdlemist teiste puudega. Töö autor on üldises tööjuhendis kirjutanud, et nõõrid millega puu ümbermõõtu mõõta, kogutaks rühmaruumi. Selline tegevus võimaldab erinevaid puid võrrelda.

Üks teise vaatluspunkti „Karikakra pisike vägilane“ (Lisa 4) kohta vastanud ekspert leidis, et mängud toetavad laste tähelepanu arendamist. Teine ekspert tõi esile mängu „Jäta meelde“ – see tegevus pani lapsed märkama detaile. Kolmas ekspert märkis ära mängude mitmekesisuse. Neljas ekspert märkis lõimituse käeliste tegevuste, matemaatikaga ning teema sidumise loomadega. Sikka (2005) rõhutab, et matemaatikat õppides ei tohiks tõmmata piire õppevaldkondade vahele. See loob eeldused matemaatikale teatud tegevuste õpetamiseks liikumise, kunstilise tegevuse ning erinevate mängutegevuste abil. Üks ekspert tõi välja antud punktis võistlusmomendi tekkimise ümbruse vaatlemise juures ning soovitas vaatlemise käigus kogutud esemetest laduda mustri või mingi eseme. Teine ekspert lisas, et võiks mõne kunstitegevuse läbi viia (leheloomakeste joonistamine), mis osaliselt kattub soovituselga laduda mustrit või esemeid. Kolmas ekspert soovitas samuti esemetest pildi koostamist.

Järgmise vaatluspunkti „Karikakra okkalised sõbrad“ (Lisa 5) kohta vastanud ekspert mainis mängu „Muusika metsas“ ning lisas, et antud tegevus on tavapäraselt erilisem ning pakub lastele teistmoodi kogemusi. Ekspert 3 kirjutas: „*Kollektiivselt muusika tegemine annab hea võimaluse koostöö arendamiseks*“. Lasteaias on muusika eelkõige mäng,

koolieelik vajab arengus tegevusi, mis kaasaksid tema erinevaid meeli. Järelikult on oluline muusikaliste tegevuste mitmekesisus (Pullerits, 2017). Teine ekspert tõi välja, et antud vaatluspunkti saab kasutada kõikidel aastaaegadel. Ühele eksperdile meeldis, et lapsed said oma eelnevaid teadmisi jagada, märgiti põnevust tekitanud puu mõõtmist, tegevused toetasid lastel ümbruse märkamist. Siin ei esitatud soovitusi ega muudatusettepanekuid.

Neljanda vaatluspunkti „Karikakra vägi“ (Lisa 6) kohta vastanud ekspert mainis pihlakamarjadega matemaatika õppimist, mis on antud punktis teostatav. Teine ekspert tõi välja tegevuste mitmekesisuse sügisel ning soovitas kevadisi tegevusi sisukamaks muuta. Ekspertidest neljas märkis pihlaka väe olulisust lastele ja pihlaka luubiga uurimist, soovitati ka lisada pihlakamarjadest kee tegemist. Kolmas ekspert midagi muuta ei soovinud, tõi esile mängude mitmekesisuse. Mängus saab laps katsetada, lahendada probleeme. Mõelda loovalt, omandades teadmisi, kus laps saab otsustada mida ja kuidas teha, edendades positiivset enesehinnangut, iseseisvust ja kindlust (Bento & Dias, 2017). Üks ekspert kirjutas kõigi vaatluspunktide kohta, et saaks juurde lõimida erinevaid valdkondi ja kõiki tegevusi saavad õpetajad vajadusel kogemustele toetudes täiendada.

Kaheksandaks said eksperdid teha ettepanekuid õpperaja edasiarendamiseks. Kaks eksperti tõi välja istutuskasti, mis kattub teise eksperdi ettepanekuga aianurga rajamisega õuealale – luua lastele võimalus ise kasvatada erinevaid juurvilju ja maitsetaimi, hoolitseda peenra eest ja maitsta saadusi. Ekspert 3 kirjutas: „*Õpperajale võiks ühe punktina lisada istutuskasti, kus lapsed saavad võimaluse ise erinevaid aedvilju kasvatada. Samuti peenra eest hoolt kanda ja saadusi maitsta*“. Edasiarendusena soovitati lisada ka ilmavaatluspunkt, kus lapsed saaksid tuule suunda ja tugevust mõõta, pilvi jälgida. Ekspert 3 vastas: „*Hea võimalus oleks kas eraldi punktina või mõne teise punkti juures teha ilmavaatluskoht, kus lapsed saaksid nt tuule suunda/ tugevust mõõta, pilvi jälgida jne*“. Kolmas ekspert tegi ettepaneku lisada mõned luuletused, käemängud – seda saaks koostöös kolleegidega edaspidi teha. Ekspert 2 kirjutas: „*Kuna igal rühmal on oma puu, siis saavad õpetajad oma rühma puu kausta uusi mänge, töölehti, uurimisülesandeid jms juurde lisada. Samuti on rajal tegevuste hõlbustamiseks võimalus jagada ülesanded vastavalt aastaatajale, kas või värviga markeerides. Õpperajale vaatluspunktide rajamine ja tegevuste valikud annavad õpetajatele võimaluse õuesõpet mitmekesistada*“. Ekspert mainis ka töö praktilisust ja edasiarendamise võimalust. Sooviti vaatluspunktide juurde infotahvleid piltide ja lühitutvustusega, Ekspert 4 soovitas vaatluspunktide juhenditele lisada puu pilt. Töö koostaja arvestas antud ettepanekuga ning lisis pildid iga vaatluspunkti juhendi juurde.

Intervjuu lastega

Lastega viidi läbi intervjuu (Lisa 8) vahetult peale vaatluspunktide läbimist õpetajatega, mis salvestati diktofoniga. Töös on tagatud laste anonüümsus. Järgnevalt on välja toodud laste vastustest põhimõisted. Intervjuus vastasid lapsed segamini ning seega pole laste tekstisiseseid viiteid tähistatud. Lapsed vastasid järgnevatele küsimustele:

- Milliseid vaatluspunkte läbisite õpetajaga?

Okkalised sõbrad, karikakra vägilased, tamm, kallistavad kased.

- Milliseid tegevusi tegite vaatluspunktis?

Otsisime, vaatasime, joonistasime, keerasime selja ja ütlesime mida nägime, puude mustrit, puuraamat.

- Kas mäletate millist juttu, luuletust või mõistatust õpetaja luges?

Naine aia taga, punane kee, ema ja tuhat last, igal lapsel on kauss.

- Millist mängu mängisite?

Mõistatasime, vaatasime korra ja keerasime selja.

- Mis meeldis õpperajal kõige rohkem?

Mõistatused, kõik, sama mis teistele.

- Mis veel meelde jäi õpperajast?

Väga hea oli, tahaks veel minna

Vastustest võib järeldada, et lastele olid vaatluspunktid eakohased ning suudeti meelde jätta enamike vaatluspunktide nimetused. Toetudes Timoštšuk (2010), saab loodushuvi alguse õpetaja huvist, toetab laste teadmiste huvi ja aitab kujundada positiivset suhtumist loodusesse. Vastustest tuleb välja, et lapsed läbiksid õpperada uuesti, mis annab kinnitust, et lastel on huvi ümbritseva vastu ning et õues viibimise aega saab kavandatud tegevustega sisustada.

Ettepanekud õpperaja arendamiseks

Õpikeskkonna loomisega lasteaia õuealale planeerivad lasteaia Karikakar õpetajad aianurga rajamist. Tegemist on projektõppega, mis kestab sügisest 2018 – sügis 2019. Õuealale rajatakse lastevanemate abiga nõ euroalustest (kauba-alustest) peenrakohad, kus kasvatatakse erinevaid maitsetaimi ja juurvilju. Täpsemad aiasaadused, selguvad aruteludes lastega. Aianurk pakub võimalust lastele tutvustada erinevaid taimi, tutvuda mullaga, taimede kasvamise ja kasvatamisega. Projektõpet toetab ka Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2011), kus lapsed õpivad märkama muutusi looduses ja selgitab, miks on valgus,

temperatuur, vesi, muld ning õhk taimedele vajalikud. Projektõppe toimub läbi kogemuste, arutelude ning annab edasi laste mõtteid, tundeid ja kujundab mõtlemist (Tuuling, 2017).

Kokkuvõtteks. Teoreetilises osas toetuti teemakohasele kirjandusele ning uurimustele. Otsiti vastuseid, mida kujutab õues õppimine ning milliseid tingimusi tuleks luua õuekeskkonna loomisel. Uurimuslikus osas läbisid eksperdid lastega vaatluspunktid ning täitsid ankeetküsimustikud. Töö autor viis läbi lastega intervjuu, mille eesmärgiks oli teada saada, mis jäi lastele meelde ning kuidas neile meeldis õues õppida.

Igal pool nähakse loodust, aga tihti ei osata märgata looduses toimuvat. Koolieelses eas on oluline looduskeskkonna säilitamine ning selle tutvustamine lastele, seejuures on määrav õpetaja enda tahe õppida koos lastega, looduses läbi viia vaatlusi, ringkäike ning avastada õpperaja võlusid. Kõik selleks, et loodust tundma õppida, on ümberringi olemas. Iga õuealal olev puu, põõsas, oks või kivi võiks olla õuesõppe teema, mida käsitleda. Tähtis on kaasata lapsed õuetegevustesse, et neil tekiks huvi ümbritseva vastu. Õppekeskkonna loomise etapina tõid õpetajad ka välja arendamiseks projektõppe „Lapse oma peenar“. Tingituna sellest leiab töö autor, et antud vaatluspunktid on olnud kasulikud ja nende kaudu loodushoiu ja looduse vahetu kogemine on laste arengu seisukohalt vajalik.

Töö piiranguks saab nimetada ekspertide ja intervjuueeritud laste vähesust. Järelikult vähendas valimi vähesus andmete usaldusväärsust. Töö autor ei jõudnud lisada muudatusi vaatluspunktis „Karikakra vägi“, kus soovitati mitmekesistada tegevusi kevadel. Üheks tööpiiranguks on kindlasti õpperaja vaatluspunktide läbimine väiksemate lastega, sest õpperada soovisid läbida õpetajad, kelle rühmas laste vanus oli 5-7 aastat.

Tänu sõnad

Soovin tänada oma perekonda. Eriliselt tänan oma elukaaslast ja poega toetuse ja kannatlikkuse eest. Lisaks olen väga tänulik keeleteoimetajale. Samuti tänan õpetajaid uuringus osalemise eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud käesoleva lõputöö iseseisvalt ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Bento, G. & Dias, G. (2017). The importance of outdoor play for young children's healthy development. *Porto Biomedical Journal Volume 2, Issue 5*, 157-160.
- Blomquist, K. (2000). *Klassiga looduses. Loodus ise on asendamatu teejuht kogu keskkonnaõpetuses*. Pärsti- Säteri Keskkonnaprojekt, Kodukant Viljandimaa. Viljandi: Olle.
- Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors, L. (2001). *Esi- ja algõpetuse didaktika*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Brügge, B., Glantz, M., Svenning, S. (2008). Õuesõppe planeerimine. Brügge, B., Glantz, M., & Sandell, K. *Õuesõpe* (lk 224). Tallinn: Ilo.
- Brügge, B., & Szczepanski, A. (2008). Pedagoogika ja juhtimine. Brügge, B., Glantz, M., & Sandell, K. *Õuesõpe* (lk 27-28). Tallinn: Ilo.
- Cornell, J. (1989). *Sharing Nature with Children II. Sharing Nature with Children: the Classic : Parents' & Teachers' Nature awareness Guidebook*. Nevada City (Calif.): Dawn, c1998.
- Cornell, J. (1998). *Sharing Nature with Children*. Formerly Sharing the joy of nature. Sharing Nature with Children: the Classic Parents' & Teachers' Nature awareness Guidebook. Nevada City (Calif.): Dawn, c1998.
- Dahlgren, L. O. & Szczepanski, A. (2006). Õuesõppe pedagoogika. Raamatuharidus ja meeleline kogemus. *Katse määratleda õuesõpet*. Tallinn: AS Kirjastus Ilo.
- Eesti Ornitoloogiaühing (Toim). *Lindude pesad ja munad*. Külastatud aadressil: http://www.eoy.ee/sites/default/files/pesad_ja_munad_www.pdf
- Eisen, F. (Koost). (1996). Johannes Käis. *Kooli- raamat*. Tartu: Ilmamaa.
- Eisen, F. (Koost). (1992). Johannes Käis. *Isetegevus ja individuaalne tööviis*. Tallinn: Koolibri
- Garrick, R. (2009). *Playing Outdoors in the Early Years* (2nd ed.). London; New York: Continuum.
- Glantz, M., Grahn, P. & Hedberg, P. (2008). Asulalähedane õuesõpe. Brügge, B., Glantz, M., & Sandell, K. *Õuesõpe* (lk 180). Tallinn: Ilo.
- Grahn, P. (2009). Laps ja loodus. Dahlgren, L. O., Sjölander, S., Strid, J. P., & Szczepanski, A. *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu*. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus.
- Haavik, Õ. (2006). *Loodusnähtused ja taimeriik*. Tallinn: Argo.

- Hageneder, F. (2006). *Puud on tarkusekandjad: looduslugu. Folkloor. Sümbolika. Tervendamine*. Tallinn: Sinisukk
- Kalamees, K. Kont, H. (2006). *Aastaajad õpperajal. Juhend looduse vaatlemiseks*. Tartu: Tartumaa Keskkonnateenistus.
- Kalimulina, E. (2006). *Tegevuste integratsioon kui lapsest lähtuva õpikäsituse praktiline rakendamisvõimalus koolieelses lasteasutuses*. Külastatud aadressil: http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/www_ut/kogumik_alusharidus.pdf
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Keskonnainvesteeringute keskus (2017). *Rahastatud projektid*. Külastatud aadressil: <https://www.kik.ee/et>
- Kinks, R (2014). *Suvised aialinnud ja nende abistamine. Eesti Ornitoloogiaühing*. 2.tr. Tartu
- Kinos, J. & Pukk, M. (2010). *Lapsest lähtuv kasvatus*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kivi, L. & Sarapuu, H. (Koost). (2005). *Laps ja lasteaed. Lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Tartu: AS Atlex.
- Kees, P. (1990). *Täiskasvanu ja väikelaps. Nõuandeid väikelapse kasvatamiseks ja arendamiseks*. Tallinn: Valgus.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava* (2011). Külastatud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>.
- Kulderknap, E. (Koost). (2009). *Õppe-ja kasvatustegevuse korraldus*. Riiklik Eksami-ja Kvalifikatsioonikeskus Tallinn.
- Laasik, T., Liivik, M., Täht, M-E., & Varava, L. (2009). Valdkond „Mina ja keskkond“ E. Kulderknap (Toim), *Õppe-ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 7-25). Tartu: Kirjastus Studium.
- Lasteaed Karikakar õppekava* (2009). Avaldamata käsikiri.
- Meier, D & Sisk-Hilton, S. (2017). Nature and Environmental Education in Early Childhood. *The New Educator*, 13:3, 191-194.
- Nelson, N. (2009). Kasvava indiviidi tervis. L. O. Dahlgren, S. Sjölander, J. P. Strid, A. Szczepanski (Toim), *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu* (lk 136-137). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Nugin, K. (2013). *Üldõpetuse rakendamine lasteaias* (lk 45; 113). Tartu: Atlex.
- Nugin, K. (2017). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias*. Nugin, K., Õun, T. (Koost). *Lapse arengut toetav õpikeskkond* (lk 63). Tartu: Atlex.

- Nugin, K., Õun, T. Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias. Nugin, K., Õun, T. (Koost). *Õppe- ja kasvatustegevus koolieelses eas*. (lk 191). Tartu: Atlex.
- Palm, H. (2005). Laps ja lasteaed. Lasteaiaõpetaja käsiraamat. Kivi, L. & Sarapuu, H. (Koost). *Liikumiskasvatus lasteaiaõpetajata igapäevatöös* (lk 181). Tartu: AS Atlex.
- Pullerits, M. (2017). Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias. Nugin, K., Õun, T. (Koost). *Muusikakasvatus* (lk 283). Tartu: Atlex.
- Puura, T. (1992). *Looduse interpreteerija käsiraamat*. AS: Triip.
- Põldaru, A., & Merusk, M. (2012). *Mina õpin õues*. TÜ Shalom.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Raadik, S. (2010). Õuesõppe võimalusi lasteaias ja algklassides. G. Sooserv (Koost), *Loodusvaatlused. Tea ja toimeta nr 39* (lk 3-43). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Schiller, P., & Bryant, T. (2009). *Väärtuste raamat: Kuidas õpetada 16 põhiväärtust väikestele lastele?* Tartu: Studium.
- Sikka, H. (2005). Matemaatika lasteaias. L. Kivi & H. Sarapuu (Koost). *Laps ja lasteaed* (lk 270). Tartu: Atlex
- Suuroja, M. (2005). *Eesti looduse õppe- ja matkarajad*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Szczepanski, A. (2009). Õuekeskkond – õpikeskkondade rohke võimas klassituba. L. O. Dahlgren, S. Sjölander, J. P. Strid, & A. Szczepanski (Toim). *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähieestsest saab õpiõu* (lk 9-46). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Tuuling, L. (2017). Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias. Nugin, K., Õun, T. (Koost). *Õuesõppe rakendamine lasteaias* (lk 115- 137). Tartu: Atlex.
- Timoštšuk, I. (2005). *Loodusõpetus alushariduses*. Tallinn: TLÜ.
- Timoštšuk, I. (2010). Looduskeskkonnaga seotud väärtused ja nende kujunemine koolieelses eas. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas; väärtuskasvatus lasteaias* (lk 57–62). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Tõhk, M. (2010). *Metstõtsi rajad. Metstõtsi tõtsib laste tegemised looduslähedaselt mänguliseks*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda
- Veisson, M., & Kuurme, T. (2010). Ülevaade väärtustest, väärtuskasvatusest ja moraalist. *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 9-22). Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Vihman, M. (2016). *Maastikumäng kui õppevorm*. Aktiiv- ja õuesõpe. Tartu: AS Atlex
- Vilbaste, K. (2006). *Õuesõppe ajalugu Eestis*. OÜ: Erko trükk.

- Yildirim, G., & Akamca Özyilmaz, G. (2017). The effect of outdoor learning activities on the development of preschool children. *South African Journal of Education, Volume 37, Number 2*, May 2017.
- Yilmaz, S. (2016). Outdoor Environment and Outdoor Activities in Early Childhood. *Education Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2016; 12(1), (423-437).

Lisamaterjalide koostamisel kasutatud kirjandus

- Casta, S., Mossberg, B. (2008). *Sofi puuderetk*. Kirilille kirjastus.
- Eisen, M. J. (1993). *Eesti vanasõnad*. Kirjastus Perioodika.
- Kilk, H. (2013). *Eesti metsloomad*. . AS Ajakirjade Kirjastus.
- Kilk, H. (2016). *Eesti linnud*. AS Ajakirjade Kirjastus.
- Kippar, P. (1997). *Loomad, linnud, putukad : Eesti loomamuinasjutte*. Varrak
- Krusten, R. (2008). *Eesti lasteluule kuldraamat*. TEA kirjastus
- Metstak, V.(koost) (1992). *Mõista, mõista...* Tiritamm kirjastus.
- Mäger, M. (1969). *Linnud rahva keeles ja meeles*. Tallinn: Eesti raamat.
- Normann, E., Lätt, S. (2010). *Sada saarelehte, tuhat toomelehte*. Koolibri.
- Relve, H. (1981). *Vahtral on sünnipäev sügisel*. Tallinn: Valgus.
- Relve, H. (2007). *Puude juurde*. Tartu: Eesti Loodusfoto.
- Rösen, C. (2012). *Siil otsib ulualust*. Maalehe raamat.
- Rummo, T. (1998). *Kodulugu*. Tallinn: Avita.
- Sits, E.H. (2010). *Mooni metsauudistaja*. Argo TTP OÜ.
- Teedumäe, L. (2009). *Kevad õues ja toas*. AS Atlex.
- Masing, V. (1984). *Sinasõprus Tammega*. Tallinn: Valgus.
- Saimre, T.(koost) (2010). *Mõistatused. Vanasõnad. Kõnekäänud*. Tallinn: Ilo.
- Moškovskaja, E. *Tammepuu taat*. Tallinn: Eesti raamat.

LISAD

Lisade sisukord

Lisa 1. Õueala plaan

Lisa 2. Tööjuhend vaatluspunktide läbimiseks

Lisa 3. Vaatluspunkt : Karikakra kallistus

Lisa 4. Vaatluspunkt : Karikakra pisike vägilane

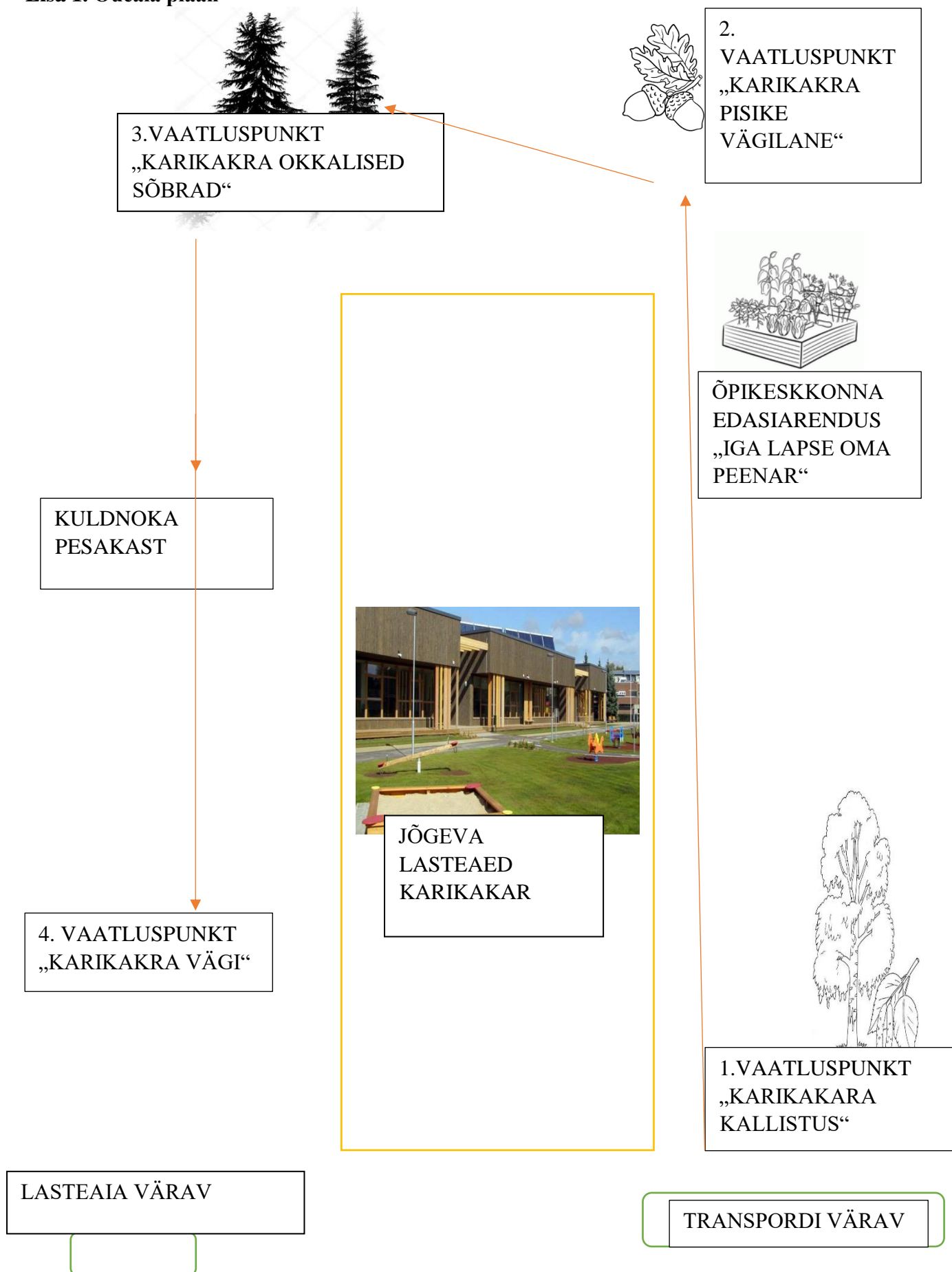
Lisa 5. Vaatluspunkt : Karikakra okkalised sõbrad

Lisa 6. Vaatluspunkt : Karikakra vägi

Lisa 7. Küsimustik ekspertidele

Lisa 8. Intervjuu küsimused lastele

Lisa 1. Õueala plaan

Lisa 2. Tööjuhend vaatluspunktide läbimiseks

Õpetaja valib vaatluspunkti vastavalt eesmärkidele või tulenevalt sellest, mida soovitakse uurida, vaadelda. Vaatluspunkte on võimalik kombineerida ehk paljudes punktides saab rääkida ka samadest metsloomadest või lindudest. Linnuvaatlust on võimalik teha igas vaatluspunktis, õuealale on paigaldatud kuldnoka pesakast. Lindudele toitumisvõimaluste pakkumisel tuleks meeles pidada, et kui on hakatud linde toitma, peab seda tegema kevadeni. Lindudele pakutakse seemneid, soolamata pekki. Puude mõõtmiseks kasutatavad nöörid on otstarbekas koguda rühmaruumi. Lapsed saavad ka arutleda rühmaruumis, millise puu ümbermõõt on suurem. Punktide läbimine on võimalik igal aastaajal ja iga ilmaga.

Üldeesmärgid õpperajal:

- Nimetab 1-2 lehtpuud (nt kask, vaher) ja 1-2 okaspuud (kuusk, mänd).
- Loetleb puu osi (tüvi, võra, oksad). Nimetab 3-4 lehtpuud (nt pihlakas, tamm).
- Nimetab leht- ja okaspuude (mis ei ole viljapuud) vilju (nt tammetõru, käbid).
- Nimetab tuntumaid metsloomi (metssiga, siil, orav).
- Nimetab tuntud loomade iseloomulikke tunnuseid (oraval pikk saba, siilil okkad).
- Nimetab linnu kehaosi (nt pea, nokk, tiivad).
- Nimetab tuntumaid paigalinde (nt varblane, tihane).
- Nimetab tuntumaid rändlinde (kuldnokk)

Lisa 3.

1. Vaatluspunkt : Karikakra kallistus.

Joonis 1. Kokku kasvanud kased. Foto Gaile Vask, 2017

Juhend õpetajale

Punkt asub lasteaia õuealal peavärava juures (Joonis 1). Tuleb veenduda, et majandushoovi värav on suletud. Vaatluspunkt on läbitav aastaringselt. Õpetaja suunab lapsed kahe kokku kasvanud kase juurde. Kokku kasvanud kased on koduks varestele, harakatele ja hall-rästastele. Õpetaja valib endale sobiva teema, mida vaatluspunktis lastega arutab. Mängude vahendid on väljatoodud eraldi.

Õppetegevuse eesmärgid:

- Laps tutvub kasega
- Laps kirjeldab kaske
- Laps märkab muutusi ja nähtusi looduses
- Laps teab, et kask on lehtpuu
- Laps teab mõisteid paigalind, rändlind.

Töövahendid õpetajale (soovituslikud):

- Luup
- Pliiatsid või kriidid
- Paberileht

Tegevused esimeses vaatluspunktis:

- Kase vaatlus (kevadest ja sügisel)
- Kase urbade vaatlus (aprilli lõpp, mai alguses)
- Kasetoht: vaatlus, kasutusala
- Puukoore katsumine, kirjeldamine
- Puukoore mustri joonistamine paberile
- Puu ümbermõõdu mõõtmine
- Mõistatuste kuulamine, ära arvamine
- Vestlus puuga
- Kaselehe vaatlus
- Lehtede võrdlemine (suurem, väiksem)
- Linnuhääle kuulamine (Eesti Ornitoloogiaühing **linnumääraja rakendus "Eesti linnud"**)
- Töölehtede täitmine
- Lehtede riisumine
- Karude koosolek

Mängud vaatluspunktis:

Raadik, S. (2009). Õpime õues mängides:

- „Lehesadu“ (lk 34)

Mängujuht märgib või asetab maha väikese ringi, rätiku, geomeetrilise kujundi, nööri moodustatud ringi või muu aluse. Lapsed leiavad 3-5 puu lehte, mida püütakse langetada maas oleva kujundi sisse. Iga mängija langetab korraga ühe lehe. Langetatakse näo kõrguselt. Pärast langetamist ütleb iga mängija, mis temast sai, näiteks: „Minu kaseleht ei langenud ringi sisse“, „Minu kaseleht langes ringi sisse“. Lehed, mis langevad kujundist väljapoole, korjatakse üles ja korratakse langetamist, kuni kõik lehed on kujundi sees. Kellel õnnestub kõik lehed kujundi sisse lasta, kuulab ja jälgib teisi mängijaid.

Vahendid: rõngas, rätik, või 2 m pikkune nöör.

- „Mõõda puu kasvamist“ (lk 35)

Iga laps saab kevadel endale teistest erineva lindikesse või jämeda lõngajupi, millega ta tähistab mõõtmiskõrgusel oleva puuoksa, sidudes selle oksa külge. Nüüd mõõdab ta selle oksakese pikkuse otsapungast kuni suurema oksaharuni, märgib selle üles, löikab sama pika nöörijupi, lõngatüki või jätab pikkuse meelde. Sügisel leitakse oma märgistatud oks üles ja mõõdetakse see uuesti. Lapsed näevad, kui palju on puuoks suve jooksul kasvanud.

Päkapikurada. Juhiseid keskkonnamängudeks ja –tegevusteks lasteaias (2005):

- „Päkapiku puu uurimine“ (lk 11)

Õpetaja esitab lastele mõistatuse mõne läheduses kasvava puu kohta. Nt kask - “valge lehm, sada sarve peas, ühest nisast lüpstakse”. Koos arutatakse läbi mõistatuse tähendus. Lapsed lähevad puud uurima. Õpetaja sosistab igale lapsele kõrva ülesande: - Nuusuta, kuidas puu koor, leht, okas, vili lõhnab. - Katsu, missugune on tema koor, leht, okas, vili. - Leia midagi, mis on selle puu otsast kukkunud. - Kallista puud - mis tunne on? - Kuula, mis häält puu teeb. Vaatle, kas kõik selle puu lehed, oksad on ühesugused/suurused jne. Õpetaja laseb käest-kätte käima selle puuga seotud eseme (puiduseibi, puidust ehte, puu vilja jne). Laps, kelle käes on ese, räägib teistele, mida ta koges. Kui ese jõuab tagasi, räägib õpetaja midagi huvitavat sellest puust.

- „Päkapiku eine mõistatustega“ (lk 16)

Õpetaja on varjuliselt koht teki(d) maha laotanud ja kutsub lapsi istuma. Kaasas on ka puuviljakorv. Lapsed otsivad endale koha teki ja heidavad pikali, sulgevad üheks minutiks silmad. Õpetajal on käpiknukk-päkapikk. Õpetaja-päkapikk räägib, et päkapikkudel on kombeks väikest tervislikku einet võttes mõistatusi mõistatada ja üksteist tihti-tihti kallistada. Kuuldes päkapiku häält, tõusevad lapsed istuma ja mõistatavad mõistatusi. Lapsed, kes vastust teavad, tõstavad käed ja moodustavad pea kohal katuse (päkapikumajake). Õigesti arvanud kallistavad üksteist. Süüakse puuvilju. Mäng lõpeb ühise suure kallistusega (kõik koos). Mõistatused: Kodu mul metsas, aias ja aasal, lähed sauna, võtad mind kaasa, ehteks tuppagi kevadel tood, maitsvat ja heledat mahla jood. (kask)

Väikesel lagendikul tüdrukukesed valgetes särkides, rohelistes sallides. (kased)

Vahendid: käpiknukk-päkapikk, tekk, mõistatused, korv puu- ja juurviljadega.

- „Vaatleme kase“ (lk 16- 17)

Õpetaja juhib laste tähelepanu kasele, mille tüvele on kinnitatud pildid sügisest ja talvisest kasest. Lastega vaadeldakse ja võrreldakse puu välimust sügisel, talvel ja kevadel: - sügisel on kase lehed värvunud kollaseks; - talvel on kask raagus; - kevadel on kask hiirekõrvus, natuke vaigune, lõhnab, urvad on lahti (urbi on vaja selleks, et seemneid moodustada); - kevadel saab kaselt mahla koguda (mida võib juua); tüvi jääb igal aastaajal muutumatuks. Kuna kask kannab lehti, kutsutakse teda lehtpuuks.

Mäng “Puu elu kevadel”. Puu ärkab – ärkamist jälgendavad liigutused – juured ärkavad – maapinda “uuristavad” liigutused – mahlad liiguvad – lapsed kükitavad ja imiteerivad (häälega) joomist, seejärel tõusevad aeglaselt, libistades kätt mööda keha ülespoole - lehepungade puhkemine – harjutus kätega (punga arenemine leheks).

Tegevus värviõpetuse valdkonnast: lastel antakse võimalus segada eri värvi veest kokku leheroheline värv – kevade värv – ja sellega joonistada.

Vahendid: pildid sügisest ja talvisest kasest, kinnitusvahendid, suured plastikpudelid kollase ja sinise värviveega, segamiseks läbipaistvad plasttops, pulgad, paber (näiteks tapeedirull) ja pintslid joonistamiseks.

Tegevuste läbiviimise juhend:

Puu vaatlemiseks vaadake puud, nuusutage, katsuge, sulgege silmad. Puu põhjalikumaks uurimiseks võiksid lapsed kasutada luupi. Lapsed saavad koos õpetajaga istuda puu juurde. Hea koht vaikuseminutiteks. Lapsed katsuvad puu koort ning kirjeldavad seda. Kevadeti saab vaadelda kase õisi ja seemneid.

Kasetoht võiks olla eelnevalt kaasa võetud. Õpetaja räägib lastele milleks kasutatakse kasetohtu (kütteks, punutud korvid, vihad). Kasetohtu kasutusala tutvustamist toetab raamat A. Viires (1975) „Puud ja inimesed“. Kevadeti võiks rääkida lastega ka kasemahla tervislikkusest ning kuidas saadakse kasemahla.

Kaselehe tutvustamiseks õpetaja räägib leheosadest (leheroots, lehelaba). Leidke erineva suurusega kaselehti. Reastage need suuruse järgi, rühmitage neid erinevate tunnuste alusel. Vaatluspunktis toetab kase vaatlust tegevus „Vaadleme kask“. Mängude nimesid võib vastavalt aastaajale kohandada. Puu ümbermõõtu saab mõõta nööri või mõõdulindiga.

Puukoore mustri joonistamiseks kinnitab õpetaja paberi kleeplindiga puu külge ning laps kasutab pliiatseid või kriite mustri kopeerimiseks. Õpetaja juhib tähelepanu kokku kasvanud kaskedele. Arutlemiseks õpetaja küsib: Mida need puud teile meenutavad? Milline on puude tähtsus? Milleks vajavad linnud puid? Milliste lindude koduks on kask? Kuidas arvutatakse puude vanust? Mida annab meile kask?

Kirjandus tegevuse ettevalmistamiseks (raamatud, jutud, luuletused):

- A. Viires (1975). Puud ja inimesed.
- Casta, S., Mossberg, B. Sofi puuderetk. „Kask“ (lk 10- 11).
- Kippar, P. (1997). Loomad, linnud, putukad : Eesti loomamuinasjutte. „Vares, harakas ja ronk saagil“ (lk. 227-228).
- Krusten, R. (2008). Eesti lasteluule kuldraamat. „Linnuke“ (lk 70).

- Krusten, R. (2008). Eesti lasteluule kuldraamat. „Varane kuldnokk“ (lk 102).
- Mäger, M. (1969). Linnud rahva keeles ja meeles. „Harakas“ (lk 60).
- Mäger, M. (1969). Linnud rahva keeles ja meeles. „Hallrästas“ (lk 30, 43, 45, 47, 48).
- Mäger, M. (1969). Linnud rahva keeles ja meeles. „Vares“ (lk 59, 155).
- Relve, H. (1981). Vahtral on sünnipäev sügisel. „Kasel on kevade nägu“ (lk 12- 21)
- Rummo, T. (1998). Kodulugu. „Kask“ (lk 87).
- Sits, E.H. (2010). Mooni metsauudistaja. „Kask“ (lk 68- 69).
- Sits, E.H. (2010). Mooni metsauudistaja. „Kasekänd ja aastaringid“ (lk 39- 40).

Mõistatused, vanarahva tarkused:

- Kõik kased ei kasva ühepikkuseks. Eisen, M. J. (1993).
- Hoolikas korjab, laisk pöörab päkad vastu taevast. Eisen, M. J. (1993).
- Õige sõber kaalub enam kui kuld. Eisen, M. J. (1993).
- Kodu tal metsas, aias ja aasal, läheb sauna võtab ta kaasa, ehteks tuppagi kevadel toob, maitsvat ja heledat mahla ka joob? (kask). Saimre, T.(koost) (2010).
- Suvel kuub tal roheline, saabub sügis – sünnib ime, kuub nüüd päris kirjuks läheb, kirjult seda kannab vähe, varsti viskab selle maha, talvel paljalt olla tahab? (lehtpuu) Saimre, T.(koost) (2010).

Lisa 4

2.Vaatluspunkt : Karikakra pisike vägilane.

Joonis 3. Tamm. Foto Gaile Vask, 2017

Juhend õpetajale

Aia ääres kasvab pisike tamm (Joonis 3). Kuna puu on teistega võrreldes väike, saab lastega arutada miks see nii on. Rääkida kuidas ning mida vajab puu kasvamiseks. Tammelehtede võrdlus (antud puult võib leida väga pisikesi lehti). Tammetõrude otsimine. Lindudest saab vestelda koduvarblasest, tihasest. Metssea tutvustamine ja seos tammega. Metssea jälgede vaatlus.

Õppetegevuse eesmärgid:

- Laps teab, kuidas saab alguse tamm.
- Laps nimetab tamme osi
- Laps nimetab loomi, kes on seotud tammega
- Laps uurib tammetõrusid
- Laps vaatab tammetõrusid (luubitopsid)
- Laps uurib tammelehte
- Laps vaatab tamme tüve
- Laps kirjeldab tamme
- Laps teab mõisteid paigalind, rändlind.

Töövahendid õpetajale (soovituslikud):

- Jäljeaabits metssea jälgede uurimiseks. Kättesaadav aadressil: <http://www.ejs.ee/wp-content/uploads/2015/02/Jaljeaabits.pdf>
- Kirjutusvahendid
- Luubitopsid

Tegevused teises vaatluspunktis:

- Tamme vaatlus
- Tamme kallistamine
- Tammetõrude korjamine
- Tammetõrude vaatlus
- Tammetõrudest meisterdused
- Tammelehtede korjamine
- Tammelehe vaatlus (luubitopsid)
- Puukoore vaatlus
- Tamme kirjeldamine
- Tamme mõõtmine
- Lindude vaatlus
- Linnuhääle kuulamine (Eesti Ornitoloogiaühing linnumäärja rakendus “Eesti linnud”)
- Töölehe täitmine

Mängud vaatluspunktis:

Päkapikurada. Juhiseid keskkonnamängudeks ja –tegevusteks lasteaias (2005).

- „Jäta meelde“ (lk 26)

Õpetaja otsib koos lastega maastikul niisuguse koha, kust avaneb hea vaade ümbrusele. Vaadeldakse mängujuhi poolt näidatud suunas ümbrust enda ees. Pärast mõne minutit vaikset vaatlust pööravad kõik mängijad vaadeldule selja. Lapsed hakkavad ütlema, milliseid puud ja põõsaid nad nägid. Iga õige vastuse eest annab mängujuht lapsele väikese meene (kivikese, käbi, tammetõru) Kes kogub kõige rohkem meeneid, on võitja.

- „Puud sügisel“ (lk 29)

Õpetaja tutvustab lastele õues kasvavaid puuliike ja räägib lastele sügise tunnustest. Sügisel valmivad puudel viljad (tõrud, kastanimunad, pihlakamarjad). Puud valmistuvad puhke perioodiks – toitained lähevad lehtedest okstesse ja tüvesse, paljudel puudel ja põõsastel pole

lehtede rohelist värvi enam peaaegu nähagi. Sügisel ja talvel on tugevad tuuled – kui lehed jääksid puudele, siis võiksid oksad ära murduda. Lehed on ka seepärast vaja langetada, et nende kaudu ei auraks enam maa seest juurtega pumbatud vett õhku – jäätunud maast ei saa juured vett kätte ja puu kuivaks ära. Seepärast on puud talvel raagus. Samuti räägib õpetaja, et maha langenud lehed on kasulikud, muutuvad kõduks (sellest saavad toitu puu, putukavastsed ja täiskasvanud putukad). Teede pealt pühitakse lehed ära, sest need muutuvad vihmaga libedaks ja inimesed võivad kukkuda. Lapsed lähevad koos õpetajaga sügise tunnuseid otsima. Õpetaja korjab puudelt lehti ja vilju. Kordamiseks näitab õpetaja näitab mõne puu lehte/vilja ja palub lastel otsida sama liiki puu leht/vili ning tuua õpetaja juurde. 2. variant: Õpetaja ütleb puu lehe/vilja nimetuse ja palub otsida sama liiki puu leht/vili. Vahendid: Erinevad looduslikud materjalid (tammetõrud, kastanimunad, puulehed).

- „Vana tamme mõistatused“ (lk 33)

Koos tuletatakse meelde lasteaias õuealal kasvavate puude ja põõsaste nimed (näiteks tamm, kask, kuusk, mägimänd, harilik mänd, harilik vaher, pihlakas jne). Lapsed seisavad ringis, ringi keskel on algul õpetaja, hiljem võib keegi lastest mõistatusi anda. Vana tamm on saatnud lastele suure ümbriku, milles on mõistatused ja ülesanded. Õpetaja loeb lastele mõistatusi erinevate puude ja põõsaste kohta. Kes lastest on mõistatuse lahendanud, otsib vastuse õuealalt või metsast üles. (Mõistatused ja ülesanded tuleks lasteaias nii koostada, et need vastaksid konkreetse paiga tingimustele ja ajamomendile). Hiljem võivad lapsed ka ise mõistatusi välja mõelda ja teistele lahendamiseks pakkuda. Mängu lõppedes on tammepuu lastele saatnud üllatused.

Vahendid: - ettevalmistatud ülesanded ja mõistatused; - tammepuu poolt saadetud üllatused (näiteks puuviljad).

- „Tutvumine tammega“ (lk 37)

Õpetaja jutustab lastele midagi huvitavat, mis on seotud vaadeldava tammepuuga (näiteks, et pasknäärilid käivad selle tõrusid kogumas, varuvad need endale talveks, kuid unustavad osade asukoha ning nii hoopis “istutavad” tammesid; või et selle tamme istutas kunagi keegi konkreetne isik mingiks tähtpäevaks, või et selle õõnsuses on öökulli pesa, või et selle lehtede vahel elab palju ämblikke vms). Seejärel räägib õpetaja tammedest üldiselt: miks tamme peetakse kõige võimsamaks puuks, miks tünnid/vaadid tehti tammepuust jne.

- „Arva ära mitu tammetõru on kotikeses“ (lk 39)

Õpetaja jagab lastele kotikesed tammetõrudega, iga laps peab kobamisi kokku lugema, mitu tammetõru tema kotikeses on. Teine laps kontrollib arvu õigsust.

- „Üks, kaks, kolm jookse puuni“ (lk 40)

Õpetaja ülesandel jooksevad lapsed: – kõige kõrgema, kõige madalama, kõige jämedama, kõige peenema puuni; – tammeni, kaseni, kastanipuuni, vahtrani jne, st puudeni, mis ümbruskonnas kasvavad. Mängu on hea kasutada pikematel jalutuskäikudel teekonna huvitavamaks muutmiseks.

Tegevuste läbiviimise juhend:

Tamm on vanadele eestlastele tuntud kui püha hiiepuu. Veel teatakse tamme kui puude kuningat. Tammed on võimsad, kuna nad võivad saavutada hiiglaslikud mõõtmed ning on näinud väga kaugeid aegu. Tammepuu vaatlust aitab kavandada raamat Masing, V „Sinasõprus tammega“. Alustuseks tutvustab õpetaja lastele tammetõru. Tõrusid saab uurida sügisel. Vaatluseks võiks kasutada luubitopse. Iga laps võiks korjata endale sügisel oma tammetõru. Võib proovida ka tammetõru rühmas kasvama panna istutuspotti ning jälgida idanemise protsessi. Kui tammetõrust ei hakka idanema, saab lastega arutleda, miks nii juhtus. Tammetõrust kasvab kunagi suur ja tugev tammepuu. Tegevusi toetab vaatluspunktiis mäng „Tutvumine tammega“. Õpetaja tutvustab lastele metsloomi, kes meelsasti tammetõrusid armastavad süüa.

Sügisel vaadelda koos lastega tammelehti. Võrreldes teiste lehtedega vaatluspunktides värvuvad tammelehed aegamööda pruunikaks. Lehed võivad langeda puult aga mõni tamm ei langetagi oma lehti talveks. Lapsed korjavad tammelehti ning võrdlevad neid omavahel. Tamme kasukas on korp. Korp kaitseb tamme vigastuste eest ning aitab hoida kogunenud vett. Tamme korpa uurides saavad lapsed teada, millised vigastused on tammel olnud ja kuidas need on paranenud. Lapsed katsuvad ja võrdlevad noort tammepuud ja vana tammepuu koort (õpetajal eelnevalt kaasa võetud). Nii saavad lapsed teada kui suureks ja võimsaks tamm kasvab. Tammepuitu kasutatakse ehituses ning põrandate valmistamiseks. Tammepärg on meil võidusümbol. Õpetaja saab lastega arutada miks on tammele selline kasukas vajalik?

Kevadel hakkab tamm kasvama. Kasvavad ka tõrud. Pungad hakkavad paisuma. Tamm vajab palju soojust ja on üks hilisemaid lehtpuid, kes oma pungad avab. Tammepuu lehtib aeglaselt ning tuleks varuda kannatust. Lehtedega koos tuleks uurida kevadel ka tammeurbi, isasõisi ning emasõisi. Kui aga tamm on lehtinud teevad sinna pesa linnud (peoleo ja ohakalind). Toitu otsivad sealt nii tihased kui varblased.

Kirjandus tegevuse ettevalmistamiseks (raamatud, jutud, luuletused):

- Casta, S., Mossberg, B. Sofi puuderetk. „Tamm“ (lk 12- 13)
- Krusten, R. (2008). Eesti lasteluule kuldraamat. „Varblased põllul“ (lk 68)
- Masing, V. (1984). Sinasõprus Tammega.
- Mäger, M. (1969). Linnud rahva keeles ja meeles. „Tihased“ (lk 49- 53)
- Mäger, M. (1969). Linnud rahva keeles ja meeles. „Varblane“ (lk 28, 204)
- Normann, E., Lätt, S. (2010). Sada saarelehte, tuhat toomelehte. „Mis tammest sai“ (lk 61)
- Normann, E., Lätt, S. (2010). Sada saarelehte, tuhat toomelehte. „Tammed rändavad“ (lk 62)
- Moškovskaja, E. Tammepuu taat. „Tammepuu taat“ (lk 5- 6)
- Relve, H. (1981). Vahtral on sünnipäev sügisel. „Puude kuningas tamm“ (lk 69- 83)
- Relve, H. (2007). Puude juurde. „Tamm“ (lk 171- 184).
- Rösen, C. (2012). Siil otsib ulualust. „Metssead“ (lk 14, 89).
- Sits, E. H. (2012). Mooni metsauudistaja. „Tamm“ (lk 18-19).

Mõistatused:

- Ühel emal oli tuhat poega, kõigile andis kausikese, ainult ise jäi ilma (tamm ja tõrud)?
Saimre, T.(koost) (2012)

Lisa 5

3.Vaatluspunkt : Karikakra okkalised sõbrad.

Joonis 2. Mänd ja kuusk. Foto Gaile Vask, 2017

Juhend õpetajale

Antud punktis kasvavad kõrvuti mänd ja kuusk (Joonis 2). Nema ongi meie okkalised sõbrad lasteaias. Lindudest saab tutvustada rohevinti, väikest lehelindu ning laulurästast. Loomadest rääkida käbikuningast ehk oravast ja siilist (samuti okkaline). Orava ja siili jälgede vaatlus. Vaatluspunkti juures on võimalik kasutada liivast ala mängudeks ja jälgede joonistamiseks.

Õppetegevuse eesmärgid:

- Laps uurib ja vaatleb kuuske ja mändi.
- Laps oskab nimetada okaspuid.
- Laps tutvub siili ja oravaga.
- Laps märkab loodust enda ümber.
- Laps teab, kes on käbikuningas.
- Laps teab, kes on karikakra okkalised sõbrad.

Töövahendid õpetajale (soovituslikud):

- Jäljeaabits orava ja siili jälgede uurimiseks. Kättesaadav aadressil:
<http://www.ejs.ee/wp-content/uploads/2015/02/Jaljeaabits.pdf>
- Luubitopsid

- Nöörijuup

Tegevused teises vaatluspunktis:

- Männi vaatlus
- Kuuse vaatlus
- Männi ja kuuse võrdlus
- Kuusekübide korjamine
- Männikübide korjamine
- Puukoorte võrdlus
- Kübide võrdlus (luubitopsis)
- Rohevindi, lehelinnu, rähni ja laulurästa tutvustamine
- Linnuhäälte kuulamine (Eesti Ornitoloogiaühing linnumääraja rakendus “Eesti linnud”)
- Laps teab mõisteid paigalind, rändlind.
- Siili tutvustamine (välimus, elukoht, toitumine, talveuni)
- Siili joonistamine
- Käbikuninga tutvustamine
- Rähni tutvustamine
- Loovpilt, kleepetöö „Siil võõrastega okastega“ (siili okkad asendatakse kuuse või männi okastega).

Mängud:

Raadik, S. (2009). Õpime õues mängides:

- „Käbiloom või käbipilt“ (lk 38).

Lapsed jaotatakse 3-7 liikmelistesse rühmadesse. Nad korjavad ümbrusest kivikesi või käbisid ja koostavad nendest pildi. Pildi teema võib olla vabalt valitud või õpetaja poolt ette antud. Pildile võib vajadusel lisada üksikuid detaile mõnest teisest materjalist tingimusel, et nende arv ei ületaks näiteks kolme, veerandit või kolmandikku põhimaterjalist.

- „Linnusulgede puhumine“ (lk 31).

Mängijad puhuvad õhus hõljuvat udusulge võidu:

Väikestes ringides seistes. Võidab ring, kelle sulg püsib kauem õhus. Märgist märgini aja peale. Igal mängijal on sulg. Võidab see, kes saab esimesena raja läbitud. Kui sulg kukub teel maha, peab puhumist kukkumiskohast jätkama.

- „Linnukaupleja“ (lk 29)

Mängujuht-linnukaupleja annab mängijatele lindude nimed. Ühte lindu võib olla mitu. Tuleb ostja ja ütleb: „Tahan linde osta.“ Linnukaupleja küsib: „Millist lindu sa tahad?“ Ostja nimetab mõne linnu nime. Nimetatud lind/linnud lendab/lendavad väljakule märgitud ala/objekti suunas ja peavad seda kätte või jalaga puudutama enne koju tagasi lendamist. Ostja proovib linde tabada. Tabatud lind saab uueks ostjaks. Linnud võivad salaja või õpetaja märguande peale oma nimesid vahetada, et ostja ei teaks, kes „lendu tõuseb“.

Päkapikurada. Juhiseid keskkonnamängudeks ja –tegevusteks lasteaias (2005):

- „Jäta meelde“ (lk 26)

Õpetaja otsib koos lastega maastikul niisuguse koha, kust avaneb hea vaade ümbrusele. Vaadeldakse mängujuhi poolt näidatud suunas ümbrust enda ees. Pärast mõne minutitist vaikset vaatlust pööravad kõik mängijad vaadeldule selja. Lapsed hakkavad ütlema, milliseid puid ja põõsaid nad nägid. Iga õige vastuse eest annab mängujuht lapsele väikese meene (kivikese, käbi). Kes kogub kõige rohkem meeneid, on võitja.

- „Seiklused rabas“ (lk 33)

Õpetaja palub lastel tuua “rabamännikust” meisterdamiseks männikäbisid. Lapsed alustavad hanereas liikumist metsateelt rabani, jõutakse esimese takistuseni – ületada purre (kõnd mööda maha asetatud nõõri). Lapsed liiguvad sikk -sakk kõnniga edasi ümber puude (kui õuealal puud puuduvad, saab neid tähistada kurikatega). Maa muutub “märjemaks”, edasi liiguvad seiklejad hüpetega mättalt – mättale (joonistada maha kriidiga ringid või märgistada mättad rõngastega) Jõutakse rabamännikuni, lapsed korjavad käbisid (eelnevalt on õpetaja pannud käbid maha). Kui ülesanne on täidetud, algab tagasitee: üle mätaste puudeni, nende vahel sikk- sakk kõnd kuni jõutakse purdeni ja ületatakse viimane takistus. Hiljem kasutatakse käbisid meisterdamiseks.

Vahendid: maha märgitud (kohale asetatud) takistused. Eelnevalt on vaja lastele rääkida, mis on raba ja millised ohud seal võivad esineda. Korduval mängimisel võib mängu huvitavamaks tegemiseks uusi takistusi juurde lisada.

- „Liikumine liival“ (lk 34)

Lapsed liiguvad liival: 1. käies; 2. joostes; 3. hüpates. Iga liikumisviisi järel vaadeldakse liivale jäänud jälgi, hiljem võrreldakse neid omavahel. Võrreldakse ka seda, milline

liikumisviis oli kõige kergem, milline kõige raskem. Seejärel vajutavad lapsed liivale mustreid, kasutades selleks oksti, kive, käbisid; oma käsi, jalgu. Kui tegevus toimub rannas, võiks igale lapsele eelnevalt "pildiraami" ette anda, valmistada selle okstest või kõrtest.

- „Tutvumine männiga“ (lk 38)

Mänd elab 300-500 aastat. Mänd elab nii põhjas kui ka palavas lõunas, ta saab hakkama kuivas kasvukohas, aga isegi soos. Mänd ei armast suitsust õhku ja seepärast kohtab teda linnades harva. Mänd on valgust armastav puu. Suur männimets on meie metsadest kõige valgusküllasem. Lapsed mõõdavad puu jämedust kätega ja nööri, võrdlevad ühe puu jämedust teistega. Nööri mõõtmisel tehke nööri sisse sõlm ning asetage siis nöör sirgelt maha. Nii saavad lapsed mõõta näiteks, mitme jalalaba pikkune on tamme übermõõt. Lapsed õpivad mõõtma puu kõrgust: laps eemaldub puust nii kaugemale, kuni ette kummardudes ja jalgade vahelt vaadates näeb puu latva. Mõõdetakse kaugus sellest kohast kuni puuni. See kaugus ongi ligikaudselt võrdne puu kõrgusega.

- „Kes toob käbid kiiremini oma majakesse“ (lk 39)

Õpetaja annab õpilastele ülesande: koguda oma majakesse (laps valis ise endale majakese) 15 käbi (käbide arv sõltub sellest, kui palju käbisid üldse maapinnal lebab). Käbide arvu õigsust (vastavust õpetaja poolt antud arvule) kontrollib teine laps.

- „Määra puu tema tüve übermõõdu järgi“ (lk 45)

Lapsed asetuvad ringis ümber õpetaja ja õpetaja esitab neile küsimusi. Küsimused: – Milliseid puid te meie ümber näete? (Nimetus, suurus) – Mille poolest need puud üksteisest erinevad? – Mille abil saab määrata puutüve übermõõtu? Kuidas? Lastele antakse erineva pikkusega paelad ja palutakse üles leida puu, mille tüvi vastab nööri pikkusele. Neile, kes ülesande õigesti täidavad, antakse mängunupp, käbi, tõru vms. Mängu korratakse mitu korda. Iga kord vahetatakse laste käes olevaid paelu. Võidab see, kes on kogunud kõige rohkem mängunuppe. Vahendid: lasteaia õuel kasvavate puude übermõõtude järgi lõigatud paelad.

- „Muusika metsas“ (lk 52)

Leia loodusest vahendeid, millega saab heli tekitada. Kuula, mis häält sinu "pill" teeb ja võrdle seda teiste "pillidega". Laula üks tore laul ja mängi looduspilli saateks. Lapsed saavad päkapikult ülesande ja otsivad lähiümbrusest endale pillid – 2 kivi, 2 oksa, 2 käbi, kimp (sügis)lehti jms. – kõik, millega saab heli tekitada. Vesteldakse oma leitud pillidest ja kuulatakse, mis häält nad teevad. Koos lauldakse üks tuttav laul ja mängitakse "pilli" kaasa.

Kui grupp on suurem, saab moodustada orkestri. Kui pille on raske leida, saab kasutada ka kehapille (plaksutamine, patsutamine, sahistamine jne).

Tegevuste läbiviimise juhend:

Alustuseks räägib õpetaja lastele, et kuusk ja mänd on okaspuud. Vaadelda kuuse- ja männikoort. Lapsed katsuvad ning kirjeldavad puukoort. Võrreldakse koos õpetajaga männi ja kuusekoort (värvus, karedus). Õpetaja näitab pilte kuuse- ja männikäbidest, vastavalt aastaajale saab koos lastega ka käbisid korjata. Lapsed võiksid korjata oma kotikesse näiteks 5 käbi ja siis paarilisega võrrelda neid. Käbisid saab ka reastada suuruse järgi või moodustada erinevaid hulkasid (värvus, kuju jne). Tegevust toetab mäng „Kes toob käbid kiiremini oma majakesse“.

Kindlasti tutvustada lastele millised on noored emaskäbid (kuusel punased), männil isaskäbid heledad. Kuuse ja männi küpsete emaskäbide võrdlus (võib kasutada luubitopse). Käbide tutvustamisel tuua välja erinevused. Kuigi nii männil kui kuusel on emaskäbid ja isaskäbid on silmale parem vaadelda kuusel noort emaskäbi ja männil isaskäbi.

Kuuseokkad on tegelikult kitsad lehed. Kuuseokkad aitavad kuusel külma ja kuiva ilmaga kohaneda (kitsastest okastest ei aura vesi nii kergesti ära). Noori võrseid võib koos lastega süüa. Kuigi kuusel puudub laialdane kasutusala on ta väga tähtis jõulude ajal, sest ehib ta iga pere tuba.

Teine okaspuu mänd suudab kasvada kõikjal. Tema oksad ja okkad paiknevad hõredalt. Emaskäbid männil pisikesed ja punased. Kahe aastaga kasvavad nad suurteks pruunideks käbideks. Oravad ja rähnid armastavad käbiseemneid. Männipuidu kasutusala on aga väga suur. Puitu kasutatakse laialdaselt kergetes ja rasketes ehituskonstruktsioonides, platvormide, laminaadi, vineeri, kastide ja konteinerite, mööbli, küttepude jm valmistamisel. Kirjandus tegevuse ettevalmistamiseks (raamatud, jutud, luuletused):

- Casta, S., Mossberg, B. Sofi puuderetk. „Kuusk“ (lk 30- 31)
- Casta, S., Mossberg, B. Sofi puuderetk. „Mänd“ (lk 28- 29)
- Kilk, H. (2016). Eesti linnud. „Rohevint“ (lk 27).
- Kilk, H. (2016). Eesti metsloomad. „Orav“ (lk 26).
- Kilk, H. (2013). Eesti metsloomad. „Siil“ (lk 35).
- Mäger, M. (1969). Linnud rahva keeles ja meeles. „Laulurästas“ (lk 44).
- Mäger, M. (1969). Linnud rahva keeles ja meeles. „Lehelinnud“ (lk 82).
- Normann, E., Lätt, S. (2010). Sada saarelehte, tuhat toomelehte. „Siil ja karu“ (lk 85).
- Normann, E., Lätt, S. (2010). Sada saarelehte, tuhat toomelehte. „Siilist poeg“ (lk 87).

- Relve, H. (1981). Vahtral on sünnipäev sügisel. „Männimesi“ (lk 84- 93)
- Relve, H. (1981). Vahtral on sünnipäev sügisel. „Majakuusk“ (lk 105- 116)
- Relve, H. (2007). Puude juurde. „Kuusk“ (lk 71- 84).
- Relve, H. (2007). Puude juurde. „Mänd“ (lk 104- 116).
- Rösen, C. (2012). Siil otsib ulualust. „Rohevint“ (lk 37, 48).
- Rösen, C. (2012). Siil otsib ulualust. „Siil“ (lk 60- 66)
- Sits, E. H. (2012). Mooni metsauudistaja. „Siil“ (lk 44- 45)
- Sits, E. H. (2012). Mooni metsauudistaja. „Orav“ (lk 34- 35)

Mõistatused, vanarahva tarkused:

- Ära vaata lindu sulgist vaid laulust (*Kuusalu*). Teedumäe, L. (2009)
- Hall kera, hambaid täis. Metstak, V.(koost) (1992).
- Sile kui siid, okkaline kui ohakas, ümmargune kui kera. Metstak, V.(koost) (1992).
- Olgu talvel, olgu suvel, ikka olen okkaline (okaspuu). Metstak, V.(koost) (1992).
- Kolm neitsit seisavad ühes riides suvel kui ka talvel (kuusk, mänd, kadakas). Metstak, V.(koost) (1992).
- Hobune metsas, saba seljas (orav) ? Saimre, T.(koost) (2012)
- Kes on kuusiku kuningas (orav) ? Saimre, T.(koost) (2012)
- Puudel hüpleb aga lind ei ole (orav) ? Saimre, T.(koost) (2012)
- Tink- tonk teed mööda, mink- monk maad mööda, kribinal- krabinal kuuse otsa (orav)? Saimre, T.(koost) (2012)

Lisa 6

4.Vaatluspunkt : Karikakra vägi.

Joonis 4. Pihlakas. Foto Gaile Vask, 2017

Joonis 5. Kuldnoka pesakast

Juhend õpetajale

Vaatluspunktis tutvuvad lapsed pihlakaga (Joonis 4). Sügisel saab vaadelda pihlakamarju. Võrrelda marjakobra suurust ning loendada mitu marja on kobaras. Erinevatel päevadel või nädala kaupa vaadelda kuidas muutub pihlakamarjade värv. Rahvauskumus pihlaka tähtsusest, tutvutakse pihlakamarjade raviomadustega. Tutvustada lastele siidisaba ja rästast, kes toituvad pihlakamarjadest. Vahetus läheduses asub ka kuldnoka pesakast (Joonis 5). Õpetaja koos lastega tekitavad pesakasti lähedusse pesamaterjali pakkumise võimaluse, mida linnud näpata saaksid. Puu vahetusse lähedusse asetatakse koerakarvu, sammalt, lõnga ja kõrsi.

Õppetegevuse eesmärgid:

- Laps teab, et pihlakas on lehtpuu
- Laps nimetab pihlaka osasid
- Laps tutvub lindudega, kelle toiduks on pihlakamarjad
- Laps teab mõisteid paigalind, rändlind
- Laps kirjeldab pihlakat

- Laps saab teadmisi kuldnokast
- Laps leiab kompimise teel kotist pihlakamarjad

Töövahendid õpetajale (soovituslikud):

- Luubitopsid

Tegevused teises vaatluspunktis:

- Pihlaka vaatlus
- Pihlaka lehe vaatlus
- Pihlaka uurimine
- Pihlakamarjade vaatlus
- Pihlakamarjade uurimine
- Pihlakamarjadest meisterdamine (kaelakee, käevõru)
- Linnuhäälte kuulamine (Eesti Ornitoloogiaühing linnumääraja rakendus “Eesti linnud”)

Mängud (autori omalooming)

- „Pihlaõunte korjamine“

Eesmärk: Laps loendab kuni 12ni (vastavalt vanusele). Laps tunneb rõõmu looduses viibimisest.

Tegevuse kirjeldus: Lapsed korjavad pihlakamarju, mis on maha kukkunud. Moodustavad erinevaid hulki. Vaatlevad pihlakamarju luubitopsis.

- „Loenda pihlakamarju kobaras“

Eesmärk: Laps loendab pihlakamarju kobaras. Laps vastab küsimusele kui palju? Laps oskab moodustada hulki (hulkade võrdsustamine, juurdepanemine, äravõtmine). Laps oskab liita ja lahutada. Laps oskab antud hulkadest koostada matemaatilist juttu.

Tegevuse kirjeldus: Laps korjab endale sobiva koguse või ette antud koguse pihlakamarja kobaraid. Vastavalt õpetaja poolt seatud eesmärgile täidab ülesande. Lapsed saavad võrrelda korjatud pihlakakobaraid.

- „Leia kotist pihlakamarjad“

Eesmärk: Laps leiab kompimise teel kotist pihlakamarja.

Tegevuse kirjeldus: Õpetajal on tehtud võlukotike, kuhu on peidetud pihlakamarjad. Lapsed peavad kotti panema oma käe ning leidma kotist pihlakamarja. Kotti võib panna veel herneid, rosinaid, tanguteri.

Tegevuste läbiviimise juhend:

Pihlaka tutvustamist tuleks alustada sellest, et tegelikult pihlakamarju kui selliseid polegi olemas. Pihlakal pole marju vaid on õunad. Seepärast oleks hea uurida koos lastega pihlaõunu. Õpetaja abiga lõigatakse pihlaõun pooleks- näha on õunasüdamik. Koos lastega maitsta pihlaõunu. Need ju tervendava väega ja väga vitamiini rikkad. Veel aitab pihlakas inimeste soove täita. Paluge lastel silmad sulgeda ning vaikselt paluda neil pihlakal täita üks nende soov.

Pihlaka õitsemise aegu laske lastel nuusutada pihlaka õisi (veidi mõrkja lõhnaga). Lapsed saavad kirjeldada, mida see lõhn neile meenutab. Pihlaka koore uurimiseks võiks kasutada luupe. Lapsed katsuvad käega pihlaka koort ning kirjeldavad seda. Pihlaka vahetus läheduses asub ka kuldnoka pesakast. Ennem vaatluspunkti minemist tuleks lastele rääkida kuidas käituda pesakasti läheduses. Sinna on end sisse seadnud kuldnoka pere. Koos lastega saab arutada milleks vajab kuldnokk pihlakat? Head tavad pesakasti läheduses olles on:

- Räägin vaikse häälega
- Astun vaikse sammuga
- Kuulan, vaatan, uurin

Kirjandus tegevuse ettevalmistamiseks (raamatud, jutud, luuletused):

- Casta, S., Mossberg, B. Sofi puuderetk. „Pihlakas“ (lk 34- 35).
- Krusten, R. (2008). Eesti lasteluule kuldraamat. „Siidisabad“ (lk 68).
- Mäger, M. (1969). Linnud rahva keeles ja meeles. „Rästas“ (lk 30, 43).
- Mäger, M. (1969). Linnud rahva keeles ja meeles. „Siidisaba“ (lk 55, 57).
- Relve, H. (1981). Vahtral on sünnipäev sügisel. „Pihlaõunad“ (lk 44).
- Relve, H. (2007). Puude juurde. „Pihlakad looduses“ (lk 133- 140).
- Sits, E. H. (2012). Mooni metsauudistaja. „Pihlakas“ (lk 53).

Mõistatused, vanarahva tarkused:

- Emand ehib aia taga, punased pärlid kaelas (pihlakas)? Saimre, T.(koost) (2012)
- Emand mäel, helmed kaelas (pihlakas)? Saimre, T.(koost) (2012)

Lisa 7

Küsimustik ekspertidele

Tere!

Olen Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala 3. kursuse üliõpilane Gaile Vask. Bakalaureusetööd kirjutan teemal: „Jõgeva lasteaia Karikakar õueala õpperada kui õpikeskkond tegevuste läbiviimiseks lastega“. Teie eksperthinnangut minu poolt koostatud õpetajate tööjuhenditele ja vaatluspunktidele. Küsimustik on anonüümne ning Teie poolt esitatud andmeid kasutatakse vaid antud bakalaureuse töös, ning säilitatakse töö kaitsmiseni.

Gaile Vask

Palun andke hinnang järgmistele väidetele, märkides sobivaima variandi juurde X.

Vajadusel lisage oma ettepanekud.

1. Teie tööstaaž õpetajana (mitu aastat, täisarv).

Vastus:

2. Kui oluliseks Te peate õppetegevuste läbiviimist õuekeskkonnas (tõmmake ring ümber sobivale variandile).

a) Pole oluline

b) Nii ja naa

c) Oluline

d) Väga oluline

3. Palun põhjendage oma eelnevat vastust.

Vastus:

4. Kui vanade lastega läbisite õpperada?

Vastus:

5. Teie arvamused koostatud tööjuhendite kohta. Tee õigesse lahtrisse X.

Väide	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Koostatud tööjuhendid on õpetajale arusaadavad					
Tööjuhendite tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendis väljatoodud kirjandus tegevuste ettevalmistamiseks toetavad õppetegevusi					
Tööjuhendite tegevused on kooskõlas „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“ (2011).					

6. Teie arvamused õpperaja vaatluspunktide ja õpperaja kohta. Tee õigesse lahtrisse X.

Väide	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Vaatluspunktide nimed on huvitavad ning mitmekesised					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekülgsed					

Vaatluspunktide tegevused soodustavad laste ealist arengut					
Õpperaja tegevused on lõimitud					
Õpperada on turvaline lastele					
Õpperaja vaatluspunktid muudavad õppetegevuse huvitavamaks.					

7. Palun märkige vaatluspunkti juurde rist (X), kus tegevused on sisuliselt arusaadavad ning kirjutage mida tooksite esile. Millegi arusaamatuks jäämisel, kirjutage mida ja kuidas muudaksite (juhend õpetajale, võimalikud tegevused, mängud ja töölehed).

Vaatluspunkt	Mis meeldis, mida tooksite esile?	Mida soovitaksite muuta?
Karikakra kallistus		
Karikakra pisike vägilane		
Karikakra okkalised sõbrad		
Karikakra vägi		

8. Ettepanekud õpperaja edasiarendamiseks.

Tänan, et leidsite aega õpperaja läbimiseks ja küsimustele vastamiseks! Gaile Vask

Lisa 8

Intervjuu küsimused lastele

1. Milliseid vaatluspunkte läbisite õpetajaga?
2. Milliseid tegevusi tegite vaatluspunktis?
3. Kas mäletate millist juttu või luuletust õpetaja luges?
4. Millist mängu mängisite?
5. Mis meeldis õpperajal kõige rohkem?
6. Mis veel meelde jäi õpperajast?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Gaile Vask, (sünnikuupäev: 07.11.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Jõgeva lasteaia Karikakar õueala õpperada kui õpikeskkond tegevuste läbiviimiseks lastega“, mille juhendaja on Marianne Olbrei,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 23.05.2018